

Санариптик платформаларды жөнгө салуу боюнча КОЛДОНМО

Сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү мүмкүнчүлүгүн көп тараптуу ыкма аркылуу коргоо

Бириккен Улуттар Уюмунун Билим, илим жана маданият мекемеси тарабынан басылып чыгарылган, 7, place de Fontenoy, 75352, Париж 07 SP, Франция жана ЮНЕСКОнун Алматыдагы Регионалдык кеңсеси, Казакстан.

© ЮНЕСКО 2026

ISBN 978-92-3-000283-1

DOI: 10.58338/OWAT3532

Бул басылма Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) лицензиясынын (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>) шарттары боюнча ачык жеткиликтүү. Басылманын мазмунун колдонуу менен, колдонуучулар Ачык жеткиликтүүлүк боюнча Репозиторийинин (<https://www.unesco.org/en/open-access/cc-sa>) колдонуу шарттарын сактоого макул болушат.

Түпнуска аталышы: Guidelines for the Governance of Digital Platforms: Safeguarding freedom of expression and access to information through a multistakeholder approach.

2023-жылы Бириккен Улуттар Уюмунун Билим, илим жана маданият боюнча уюму (ЮНЕСКО) тарабынан басылып чыккан.

Бул басылмада колдонулган белгилер жана материалдардын берилиши ЮНЕСКОнун эч бир мамлекеттин же аймактын укуктук статусу боюнча же анын чек араларын же чек араларын делимитациялоого карата кандайдыр бир пикирин билдирбейт.

Кыргыз тилине которуу Европа Биримдигинин каржылык колдоосу менен "Social Media 4 Peace" (SM4P) ("Социальные медиа во имя мира"/"Тынчтык үчүн социалдык медиа") долбоорунун алкагында ишке ашырылды. Документте баяндалган ой-пикирлер жана көз караштар толугу менен авторго (авторлорго) таандык жана сөзсүз түрдө Европа Биримдигинин расмий позициясын чагылдырбайт. Европа Биримдиги алардын мазмуну үчүн жоопту эмес.

Титулдук барак дизайны: Луиза Максимо

Иллюстрациялар: Plastic Horse/Grand Matter

Кыргыз тилине которгон: Жамал Папиева, «ПРОФЛИДЕР»

Жоопкерчилиги чектелген коом

Кыргыз тилинин редактору: Жанетта Төрөмырзаева

Дизайндык калыптоо: Илья Ефремов, "Line-Print" Жоопкерчилиги чектелген коом

КЫСКАЧА БАЯНДАМА

Ишенимдүү Интернетти калыптандыруу боюнча колдонмо

Сөз эркиндигин жана маалымат алуу укугун коргоо менен бирге дезинформация, кастык тили жана кутум теориялары менен күрөшүү — көп тараптуу ыкманы талап кылат.

Ушул себептен, сөз эркиндигин жана маалымат алуу укугун илгерилетүү жана коргоо боюнча ЮНЕСКО, БУУнун алдыңкы агенттиги катары, Санариптик Платформаларды Башкаруу боюнча Колдонмону иштеп чыкты.

Бул колдонмо мамлекеттер, санариптик платформалар, өкмөттөр аралык уюмдар, жарандык коом, маалымат каражаттары, академиялык чөйрө, техникалык коомчулук жана башка кызыктар тараптар үчүн сөз эркиндиги жана маалымат санариптик платформаларды башкаруунун өзөгү болгон чөйрөнү түзүү үчүн бир катар милдеттерди, жоопкерчиликтерди жана ролдорду камтыйт.

Бул колдонмо 134 өлкөдөн 10 000ден ашык пикирди чогулткан ар түрдүү кызыктар тараптардын кеңешмеси аркылуу даярдалган. Бул глобалдык деңгээлдеги кеңири талкуу инклюзивдүү катышууну камсыз кылып, коомдун ар түрдүү үнүн, анын ичинде четтетилген же аялуу катмардагы топтордун добушун угууга мүмкүндүк берди.

Ишенимдүү Интернетти калыптандыруу — бардык кызыктар тараптардын жалпы жоопкерчилиги. Бул бизден сөз эркиндиги жана маалымат алуу укугу үчүн жагымдуу шарттарды сактоону талап кылат.

“Согуштар эркектердин жана аялдардын аң-сезиминде башталгандыктан, тынчтыктын коргондорун да эркектердин жана аялдардын аң-сезиминде куруу зарыл.”

Санариптик платформаларды жөнгө салуу боюнча колдонмо

Сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү
мүмкүнчүлүгүн көп тараптуу ыкма аркылуу коргоо

6 **Алгы сөз**

8 **Колдонмонун максаты**

11 **Киришүү**

14 **Колдонмонун түзүлүшү**

16 Ыңгайлуу чөйрө

24 Жөнгө салуу системасы

34 1-Принцип. Платформалар адам укуктары боюнча эл аралык стандарттарды, анын ичинде платформаларды иштеп чыгууда (дизайнын жасоодо), контентти модерациялоодо жана контенттин мазмунун тейлөөдө, сактоого тийиш

36 2-Принцип. Платформалар дизайн, контентти модерациялоо жана тандоо процесстеринде эл аралык адам укуктары стандарттарын сактоого милдеттүү

40 3-Принцип. Платформалар ачык-айкын болууга тийиш

44 4-Принцип. Платформалар колдонуучулар үчүн маалымат жана куралдарды жеткиликтүү кылат

46 5-Принцип. Платформалар тиешелүү кызыкдар тараптар алдында отчеттуу болууга тийиш

48 Контекстке тиешелүү жоболор

52 **Корутунду**

54 **Тиркеме**

ЮНЕСКОнун Башкы директору Одри Азулеянын алгы сөзү:

Сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү

мүмкүнчүлүгүн сактоо: санариптик

платформаларды башкарууда көп тараптуу

ыкманы камсыз кылуучу принциптер

2023-жыл, сентябрь айы

2023-жылы дүйнө калкынын 60 пайызы, башкача айтканда 4,75 миллиард адам, социалдык медиа платформаларын өз оюн билдирүү, маалымат берүү жана өзүн тастыктоо үчүн колдонуп жатат.

Санариптик мейкиндик – эркиндиктин чөйрөсү, ой-пикир айтуунун жана талкуунун жаңы аянтчасы – биздин социалдык мамилелерибизди, өздүгүбүздү жана жашообузду өз ара байланыштырып турат.

Бул платформалар теңчилик жана эркиндик үчүн күрөшкөндөрдүн үнүн күчөтүүчү куралга айланып, үн ката албай жүргөндөргө үн берип, ар түрдүү өзүн көрсөтүү формаларына мүмкүнчүлүк түзгөн маанилүү мейкиндикке айланды.

Бирок ушул эле социалдык тармактар көп учурда адамдарды обочолондуруп, дезинформация тараган жабык чөйрөлөргө айланып, кутум теорияларынын жана ашыкча зомбулуктун күчөшүнө шарт түзүшү мүмкүн.

Социалдык байланыш үчүн түзүлгөн виртуалдык аянтчалар биздин көңүлдү толук буруу максатында иштелген алгоритмдерге көз каранды болуп, далилденген маалыматтан көрө көңүл бурдурган нерселерди алдыга чыгарып, байкабастан дезинформациянын жана кастык тилинин жайылышына шарт түзөт.

Эгер биз мындан ары фантазия менен чындыкты, жалган менен акыйкатты айырмалай албай калсак, коомдорубуздун пайдубалы бузулат. Демократия, диалог жана талкуу – азыркы доордун олуттуу чакырыктарына жооп табуу үчүн зарыл нерселер – мүмкүн болбой калат.

Бул көйгөйлөрдүн дүйнөлүк мүнөзүн эске алып, биз дүйнө жүзү боюнча бирдиктүү чараларды иштеп чыгышыбыз керек жана адам укуктарын коркунучка салуучу эрежелердин же ыкмаларынын бөлүнүшүн болтурбоо зарыл.

Дал ушул глобалдык чакырыкка ЮНЕСКОнун жооп бериши зарыл, анткени бул биздин мандатыбыздын өзөгүн түзөт.

Уюм түзүлгөн күндөн тартып “элдердин өз ара билимин жана түшүнүшүн”, айрыкча Конституцияда баса белгиленгендей, “идеялардын сөз жана образ аркылуу эркин агымы” аркылуу өнүктүрүү үчүн иштеп келет.

Бул милдеттенме ЮНЕСКОнун 2005-жылы телерадиоберүүнү жөнгө салуу боюнча көрсөтмөлөрдү жарыялоого түрткү берген. Жакында, 2021-жылы 193 мүчө-мамлекет тарабынан кабыл алынган “Жасалма интеллект этикасы боюнча сунуштама” бул технологиянын өнүгүшү үчүн гуманисттик алкак түздү.

ЮНЕСКО өзүнүн баалуулуктарына жана тарыхына бекем карманып, бул басылмада берилген жаңы колдонмолорду иштеп чыгууга умтулду. Алар жалган маалыматтарга жана кастык тилине каршы күрөшүп, ошол эле учурда платформаларда ачык-айкындуулукту жана сөз эркиндигин күчөтүүнү максат кылат.

Бул иштер 2021-жылдагы Windhoek+30 Декларациясынын принциптерине негизделет. Ал декларация ЮНЕСКОнун бардык мүчө-мамлекеттери тарабынан кабыл алынып, үч негизги багытты белгилеген: платформалардын ачык-айкындуулугун жогорулатуу, медианын туруктуулугун колдоо жана колдонуучулардын критикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү.

Бул демилге кеңири талкуулар менен жүргүзүлгөн чоң иштин жыйынтыгы. Пикир жана сунуш катары 10,000 миңден ашуун ой-пикир чогулгандыктан, бул процесс БУУ ичинде жүргүзүлгөн эң кеңири кеңешмелердин бири болуп калды. Ал эми ЮНЕСКОнун 2023-жылдын февралында өткөргөн “Ишенимдүү Интернет” конференциясына эле 134 өлкөдөн 4,000 ашуун адам катышкан.

Бул колдонмо бардык тараптар үчүн түшүнүктүү жана адилеттүү чараларды сунуштайт: бардык тилдерде, анын ичинде жергиликтүү тилдерде да модерацияны онлайн-модераторлор камсыз кылуу; платформалардын иши жана каржылоосу боюнча ачык-айкындуулукту күчөтүү жана тобокелдиктерди туура баалоо; көз карандысыз жөнгө салуучуларды (регуляторлорду) түзүү; колдонуучулардын критикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү; гендердик теңдикти колдоо; жана эң негизгиси – сөз эркиндигин, маданий ар түрдүүлүктү жана башка адам укуктарын коргоо жана бекемдөө.

Санариптик платформалардын бүгүнкү абалы менен гана чектелбестен, келечекте, өзгөчө генеративдик жасалма интеллекттин жарата турган жаңы чакырыктарын да карайт.

ЮНЕСКО платформалардын ишмердүүлүгү биздин баалуулуктарга жана эл аралык адам укуктарынын стандарттарына толук шайкеш болушун камсыз кылуу үчүн мүчө-мамлекеттерге, жарандык коомго жана ири санариптик компанияларга бул документти колдонууда колдоо көрсөтүүгө милдеттенет.

Биздин максат бир: кастык тили жана туура эмес маалымат менен күрөшүп жатып, сөз эркиндигин сактап калуу. Бул экөө бири-бирине каршы келген түшүнүктөр эмес. Тескерисинче, адамдар ишенимдүү жана эркин маалыматка жеткен сайын, алардын ой жүгүртүү жана өз оюн айтууга болгон эркиндиги да кеңейет.

Ханна Арендт айткандай: “Эгер фактыга негизделген маалымат кепилденбесе жана фактылар талаштуу болуп калса, анда пикир айтууга болгон эркиндик жөн эле жасалманерсе (жалган көрүнүш) - болуп калат.”

Санариптик платформаларды жөнгө салуу боюнча колдонмо:

Сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү
мүмкүнчүлүгүн көп тараптуу ыкма аркылуу коргоо

2023-жыл, октябрь айы.

Колдонмонун максаты

1. Тийиштүү принциптерге, конвенцияларга жана декларацияларга таянып, ЮНЕСКО ар түрдүү кызыктар тараптардын кеңешмелери жана глобалдык диалог аркылуу Санариптик платформаларды жөнгө салуу боюнча колдонмо: сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү мүмкүнчүлүгүн көп тараптуу ыкма аркылуу коргоо деген учурдагы документти иштеп чыккан (колдонмо).¹
2. Колдонмонун максаты санариптик платформаларды жөнгө салууда сөз эркиндиги, маалыматка жетүү укугу жана башка адам укуктарын коргоо, ошондой эле эл аралык адам укуктарынын мыйзамдарына жана стандарттарына ылайык чектөөгө уруксат берилген контент менен иштөө болуп саналат. Мындан тышкары, адам укуктарына негизделген санариптик платформаларды жөнгө салуу маданий ар түрдүүлүктү, маданий көрсөтүүлөрдү жана ар түрдүү маданий контентти өнүктүрүүгө жардам берет.² Колдонмо адам укуктарын урматтаган жөнгө салуу системасын көрсөтүп, контентти модерациялоо жана тандоо процесстеринде тобокелдикти азайтууга жана системалык мамиле негизделген чараларды сунуштайт. Бул колдонмо бардык жөнгө салуу системаларында сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү укугуна тиешеси бар негизги принциптерди белгилеп, аларды сактоого чакырат. Бул принциптер конкреттүү жөнгө салуу формасына же тематикалык багытка карабастан, колдонмодо көрсөтүлгөн талаптарга шайкеш келиши керек.
3. Колдонмо ар бир жөнгө салуу системасында эрежелер жана нормаларды колдонууда эл аралык адам укуктарынын стандарттарына ылайык болуусу

1. Бул документтин түп нускасы англис тилинде жазылган.

2. ЮНЕСКОнун 2005-жылдагы “Маданий ар түрдүүлүктү коргоо жана өнүктүрүү боюнча Конвенциясы”, 1 жана 4-беренелери. Конвенцияга ылайык, “маданий контент” деген сөз маданий өздүктөн келип чыккан же аны чагылдырган символикалык маанини, көркөм элементти жана маданий баалуулуктарды билдирет. Ошондой эле, “маданий көрсөтүүлөр” – бул жеке адамдардын, топтордун жана коомдордун чыгармачылыгынын натыйжасы болгон жана маданий контентке ээ болгон көрсөтүүлөр болуп саналат.

керектигин тааныйт. Бул, өзгөчө, Жарандык жана саясий укуктар боюнча эл аралык пактынын (ICCPR) 19-беренесинин 3-пунктуна ылайык,³ сөз эркиндигине чектөө мыйзам тарабынан каралган болушу, мыйзамда көрсөтүлгөн мыйзамдуу максатты көздөшү жана зарыл жана пропорционалдуу болушу керектигин камтыйт. Ошондой эле, колдонмо ICCPRтин 20-беренесине жана башка эл аралык стандарттарга, анын ичинде БУУнун Адам Укуктары боюнча комитетинин, эл аралык жана аймактык адам укуктары сотторунун, ошондой эле улуттук, расалык же диний кастыкты илгерилетүүгө каршы Рабат аракет планын (Rabat Plan of Action) расмий түшүндүрүүлөрүнө таянат.⁴

4. Колдонмо адам укуктарынын стандарттарын коргоого жана өнүктүрүүгө, ошондой эле көптөгөн платформалардын (анын ичинде борбордон ажыратылган платформалардын) бар болушуна, ар түрдүү контент стандарттары жана модерация системалары менен экосистеманын түзүлүшүнө көңүл бурат.
5. Колдонмо бир катар кызыктар тараптар үчүн булак катары колдонулушу мүмкүн: саясатчылар үчүн мыйзамдуу максаттарды, адам укуктарынын принциптерин жана саясатты иштеп чыгууда каралышы мүмкүн болгон инклюзивдүү жана катышуу процесстерин аныктоодо; саясатты, жүрүм-турум кодекстерин же жөнгө салууну ишке ашыруу жана баалоо менен алектенген жөнгө салуучу жана башка башкаруу органдары үчүн; өз саясатында жана иш-аракеттеринде санариптик платформалар үчүн; жана жарандык коом сыяктуу башка кызыктар тараптар алардын демилгелерин жана жоопкерчиликке тартуу аракеттеринде. Жаңылыктар медиасы да күчтүү тараптарды жоопкерчиликке тартууга багытталган ишинде ушул колдонмодон пайдалана алат.
6. Бул колдонмо санариптик платформалардагы контентти жөнгө салууга түз байланышкан башкаруу процесстерине да, ошондой эле сөз эркиндигине, маалыматка жетүүгө жана ар түрдүү маданий мазмунга таасир тийгизиши мүмкүн болгон башка тармактардагы (мисалы, шайлоо, маалыматты коргоо, атаандаштыкты жөнгө салуу) учурда иштеп жаткан процесстерге да багыт берет. Маселеге жана өлкөнүн укуктук контекстине жараша, мындай жөнгө салуу процесстери өзүн-өзү жөнгө салуу, биргелешип жөнгө салуу жана мыйзамдык жөнгө салуу сыяктуу өз ара толуктоочу мамилелердин айкалышы аркылуу ишке ашышы мүмкүн, жана бул механизмдер эл аралык адам укуктарынын стандарттарына шайкеш курулушу зарыл (төмөндө "Жөнгө салуу системасы" бөлүмүн караңыз). Бул процесстер ачык, айкын, көп тараптуу, пропорционалдуу жана далилдерге негизделген ыкма менен жүргүзүлүшү керек. Ошондуктан, колдонмо — мезгил-мезгили менен кайра каралып, жаңыланып туруучу, тажрыйбада колдонулушунан алынган сабактарды жана технологиялык өзгөрүүлөрдү эске алган "жандуу документ" болушу зарыл.
7. Бул колдонмо санариптик жөнгө салууну инсанга багытталган модель менен өнүктүрүү боюнча аракеттерге практикалык салым кошуу үчүн иштелип чыккан. Ошондой эле туруктуу өнүгүүгө жетүү үчүн талап кылынган чаралардын кеңири топтомунун бир бөлүгү болуп саналат. Колдонмо төмөнкүлөргө көмөк көрсөтөт:

3. Жарандык жана саясий укуктар боюнча эл аралык пакт (ICCPR). 1966-жыл. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>.

4. Колдонмо адам укуктары боюнча бардык негизги эл аралык документтерге шайкеш келтирилип окулушу керек. Алар жөнүндө кененирээк маалымат төмөнкү шилтемеде <https://www.ohchr.org/en/core-international-human-rights-instruments-and-their-monitoring-bodies>

- a.** Санариптик платформаларды жөнгө салуу боюнча ар түрдүү көз караштар менен ой-пикирлерди бириктирген көп тараптуу тармактардын жана жалпы диалогдук мейкиндиктердин дүйнөлүк деңгээлде өнүгүшүнө түрткү берип, пикир алмашууну, талкууну жана жакшы тажрыйбаларды жайылтууну колдоо.
 - b.** Бардык кызыктар тараптарга адам укуктарын урматтаган жөнгө салууну жактоого, ошондой эле өкмөттөрдүн жана санариптик платформалардын жоопкерчилигин талап кылууга инструмент катары кызмат кылуу.
 - c.** Далилдерге жана адам укуктарына негизделген саясаттык ыкмаларды жайылтуу.
 - d.** Интернеттин бөлүнүп-жарылышына жол бербөө үчүн платформаларды жөнгө салуу саясаты боюнча дүйнө жүзүндө мүмкүн болушунча бирдей жана шайкеш мамилелердин өнүгүшүн колдоо.
- 8.** Бул колдонмо БУУнун жүрүп жаткан жалпы багыттагы иштерине анын ичинде “Биздин жалпы күн тартибиз” сунуштарын ишке ашырууга, өз салымын кошууну жана алардан багыт алууну көздөйт. Бул Глобалдык санарип келишимин⁵ иштеп чыгууну, 2024-жылдын сентябрындагы Келечек боюнча БУУ Саммитине даярдыктарды жана санарип платформаларда⁶ маалыматтын ишенимдүүлүгүн чыңдоого багытталган Жүрүм-турум кодексин түзүүнү камтыйт. Колдонмо Маалыматтык коом боюнча Дүйнөлүк саммиттин (WSIS) алдыдагы 20 жылдык серебин карап чыгуусунда жана Интернетти жөнгө салуу форумуна (IGF) байланышкан талкууларда да колдонулат. Бул документ ошондой эле башка эл аралык өкмөттүк уюмдардын, анын ичинде аймактык деңгээлдеги уюмдардын демилгелерине негизделген жана аларды ишке ашырууга багытталган.

5. “Биздин жалпы күн тартибиз” боюнча БУУ Башкы катчысы басып чыгарган Policy Brief 5 менен, ошондой эле бул колдонмого алып келген процесстер боюнча маалыматты төмөнкү шилтемеден караңыз: https://digitallibrary.un.org/record/4011891/files/%5EEOSG_2023_5%5E-EOS-G_2023_5-EN.pdf.

6. “Биздин жалпы күн тартибиз” боюнча БУУ Башкы катчысы басып чыгарган Policy Brief 8 менен, ошондой эле бул колдонмого алып келген процесстер боюнча маалыматты төмөнкү шилтемеден караңыз: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/our-common-agenda-policy-brief-information-integrity-en.pdf>

Киришүү

9. 1945-жылы ноябрда ЮНЕСКО "дүйнө элдерине таандык болгон адилеттүүлүккө, мыйзам үстөмдүгүнө жана адам укуктарына жана негизги эркиндиктерине жалпы урматтоону андан ары бекемдөө максатында билим берүү, илим жана маданият жаатында мамлекеттердин ортосундагы кызматташтыкты өнүктүрүү аркылуу тынчтыкты жана коопсуздукту чыңдоо" миссиясы менен түзүлгөн.⁷
10. ЮНЕСКОнун "сөз жана образ аркылуу идеялардын эркин агымын" илгерилетүүнү камтыган глобалдык мандаты Уюмдун ишин дээрлик 80 жыл бою багыттап келүүдө — ал идеялар лабораториясы, маалыматтарды чогултуу борбору, стандарттарды аныктоочу, эл аралык кызматташтыктын катализатору жана потенциалды өстүрүүчү борбор катары кызмат кылды. Бул уюмдун ишмердүүлүгү ошондой эле ЮНЕСКОнун БУУ системасындагы мандатын, оффлайн жана онлайн режимдерде сөз эркиндигин, маалыматка жетүүнү жана журналисттердин коопсуздугун коргоо жана жайылтуу боюнча калыптандырды.
11. ЮНЕСКОнун үзгүлтүксүз ишмердүүлүгү жана милдеттенмеси — санариптик платформаларды жөнгө салуу маалында сөз эркиндигин, маалыматка жетүүнү, ар түрдүү маданий контентти жана бардык адамдардын, анын ичинде коомдук жактан аялуу жана четтетилген абалдагы топтордун, башка адам укуктарын коргоого жана жайылтууга багытталганын камсыз кылуу.⁸

7. ЮНЕСКОнун Уставынын 1 бепенеси <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution#article-i--purposes-and-functions>

8. "Коомдук жактан аялуу жана четтетилген абалдагы топтор" деген сөз балдар менен өспүрүмдөргө, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдарга, мигранттарга, качкындарга жана башпаанек сурагандарга, ЛГБТИ адамдарга жана улгайган адамдарга карата колдонулат.

- 12.** Бул аракет ЮНЕСКОнун телерадиоберүүлөрдү жөнгө салуу жаатындагы ондогон жылдар бою жүргүзгөн ишинен сабак алат, анткени контент маселелери менен алектенген ар кандай өкмөттүк кийлигишүү - контенттин булагына карабастан - ар түрдүүлүктү, сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү мүмкүнчүлүгүн коргоону ар дайым негизги максат катары камтышы керек. Колдонмо ошондой эле Уюмдун 2022–2029-жылдарга карата орто мөөнөттүү стратегиясын ишке ашырууга салым кошот (41 С/4).⁹
- 13.** 2015-жылы ЮНЕСКОнун Башкы конференциясы интернеттин өнүгүшүнө, өсүшүнө жана эволюциясына адам укуктарынын, ачык-айкындуулуктун, жеткиликтүүлүктүн жана ар түрдүү кызыктар тараптардын катышуусунун маанилүүлүгүн баса белгилеген Интернеттин универсалдуулугу ROAM принциптерин¹⁰ колдогон. Бул принциптер онлайн мейкиндиктердин Туруктуу өнүгүү максаттарына жетүүгө өбөлгө түзгөн жолдор менен өнүгүшүн жана колдонулушун камсыз кылуунун негизги зарылдыгын тааныйт.
- 14.** Интернеттин өнүгүүсүн жана колдонулушун аныктаган жалпы принциптерди, нормаларды, эрежелерди, чечим кабыл алуу жол-жоболорун жана программаларды иштеп чыгууда көп тараптуу ыкма — БУУ системасы, анын ичинде ЮНЕСКО тарабынан кабыл алынган жалпы стратегияны, 2003 жана 2005-жылдардагы Маалыматтык Коомчулуктун Дүйнөлүк Саммитинен бери колдоого алган, жана 2015-жылы он жылдык карап чыгуу процессинде БУУ Башкы Ассамблеясы тарабынан дагы бекитилген:

Мындан тышкары, биз Маалыматтык Коомчулуктун Дүйнөлүк Саммитинин башталышынан бери мүнөздүү болгон ар түрдүү кызыктар тараптардын кызматташуусунун жана катышуусунун баалуулугун жана принциптерин бекемдейбиз, бул жерде өкмөттөрдүн, жеке сектордун, жарандык коомдун, эл аралык уюмдардын, техникалык жана академиялык коомчулуктардын жана бардык тиешелүү кызыктар тараптардын эффективдүү катышуусу, өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн тең салмактуу өкүлчүлүгү менен натыйжалуу катышуусу, өнөктөштүгү жана кызматташтыгы маалымат коомун өнүктүрүүдө ушул принциптер азыр да маанилүү бойдон калууда.¹¹

- 15.** ЮНЕСКОнун 41-Башкы конференциясы 2021-жылдын ноябрында Windhoek+30 декларациясынын принциптерин колдогон, бул ошол жылдын май айында Дүйнөлүк басма сөз эркиндиги күнүн глобалдык деңгээлде белгилөөдө башталган көп тараптуу процесстен кийин болгон.¹² Декларация маалы-

9. Орто мөөнөттүү стратегиянын 3-стратегиялык максаты - сөз эркиндигин жайылтуу аркылуу инклюзивдүү, адилеттүү жана тынчтыкты сүйгөн коомдорду куруу. 4-стратегиялык максат - билимди, көндүмдөрдү жана этикалык стандарттарды өнүктүрүү жана жайылтуу аркылуу адамзатка кызмат кылган технологиялык чөйрөнү түзүү. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378083>.

10. ЮНЕСКО. “Интернеттин Универсалдуулук Индикаторлопу”. <https://www.unesco.org/en/internet-universality-indicators>

11. БУУ Башкы Ассамблеясы. 2015-ж.. “Маалыматтык Коомчулуктун Дүйнөлүк Саммитинин натыйжаларын ишке ашырууну жалпы карап чыгуу боюнча Башкы Ассамблеянын жогорку деңгээлдеги жыйынынын натыйжалык документтери.” 70/125. https://unctad.org/system/files/official-document/ares70d125_en.pdf.

12. ЮНЕСКО. 2021-ж.. Windhoek+30 Декларациясы: Маалыматты коомдук баалуулук катары карап чыгуу. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378158>

матты коомдук баалуулук катары тааныды жана аны бүт адамзат үчүн жалпы ресурс катары кепилдөө максатында үч кадамды белгиледи: санариптик платформалардын ачык-айкындуулугу, жарандардын медиа жана маалыматтык сабаттуулук аркылуу кубаттануусу, жана медианын туруктуулугу. Маалыматтын коомдук баалуулук катары көрүнүшүн жайылтуу менен, ЮНЕСКО бул универсалдуу укук 2030-жылга чейинки Туруктуу өнүгүү күн тартибин кошо алганда, жалпы адамзаттын умтулууларын ишке ашыруунун каражаты да, максаты да экенин тааныйт. Маалымат жарандарга өздөрүнүн негизги укуктарын ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет, гендердик теңчиликти колдойт жана демократиялык башкарууга жана туруктуу өнүгүүгө катышууга жана ишенимге мүмкүндүк берет, эч кимди артта калтырбайт.

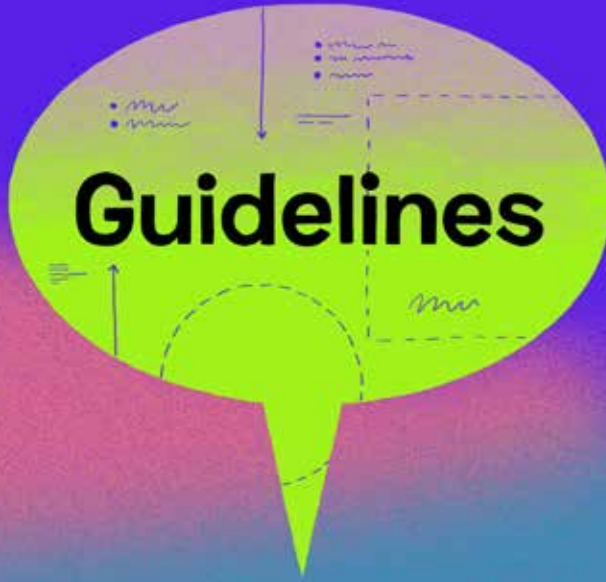
16. Бул колдонмо сөз эркиндиги, маалыматка жетүү укугу жана санариптик чөйрөдө ар түрдүү маданий контент менен байланышкан чакырыктарга көңүл буруп, ЮНЕСКОнун билим берүү, илим жана маданият тармактарындагы ишин толуктап турат. Буга ЮНЕСКОнун жаңы технологиялардын жалпы адамзатка пайда алып келишин камсыз кылуу үчүн эл аралык жана улуттук саясатты жана ченемдик укуктук базаны талап кылган Жасалма интеллекттин этикасы боюнча сунуштамасы¹³, ошондой эле 2005-жылдагы Маданий мурастардын ар түрдүүлүгүн коргоо жана жайылтуу боюнча конвенция¹⁴ жана анын "Санариптик чөйрөдө Конвенцияны ишке ашыруу боюнча көрсөтмөлөрүн" камтыйт, бирок алар менен чектелбейт. Ал колдонмолор "сөз, маалымат жана коммуникация боюнча негизги эркиндиктерди, жеке жашоону жана башка адам укуктарын урматтоону ар түрдүү маданий чыгармаларды түзүү, жайылтуу жана аларга жетүү үчүн шарт катары" илгерилетет, анын ичинде сөз эркиндигине байланыштуу чыгармачылык эркиндик, санариптик чөйрөдө иштеген авторлордун жана чыгармачыл адамдардын социалдык жана экономикалык укуктары, ошондой эле бардык өнөктөштөрдүн каалаган өнөктөштөрү менен байланышуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.¹⁵ Бул колдонмонун негизги багыты ошондой эле 2022-жылдагы MONDIACULT декларациясын толуктайт, анда онлайн маданий ар түрдүүлүктү жана бардыгы үчүн контентке адилеттүү жетүү мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу максатында "санариптик секторду, айрыкча негизги платформаларды олуттуу жөнгө салууга" чакырат.¹⁶

13. ЮНЕСКО. 2021-ж. "Жасалма интеллекттин этикасы боюнча сунуштамасы" <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455>.

14. ЮНЕСКО. 2005-ж.. Маданий мурастардын ар түрдүүлүгүн коргоо жана жайылтуу боюнча конвенция. <https://en.unesco.org/creativity/convention>.

15. ЮНЕСКО. 2027-ж.. Санариптик чөйрөдө Конвенцияны ишке ашыруу боюнча көрсөтмөлөр <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370521.page=92>.

16. ЮНЕСКО. 2022-ж. "Маданий саясат жана туруктуу өнүгүү боюнча ЮНЕСКОнун бүткүл дүйнөлүк конференциясы – MONDIACULT 2022 – Жыйынтыктоочу декларация" https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2022/10/6.MONDIACULT_EN_DRAFT%20FINAL%20DECLARATION_FINAL_1.pdf

Колдонмонун структурасы

17. Бул колдонмо сөз эркиндигин, маалыматка жетүү укугун жана башка адам укуктарын коргоо үчүн зарыл болгон шарттарды, ошондой эле санариптик платформаларды колдонуучулар жана колдонбогондор үчүн ачык, коопсуз жана ишенимдүү чөйрөнү камсыз кылуунун негиздерин сүрөттөө менен башталат. Колдонмо бул багыттагы ар кандай кызыктар тараптардын жоопкерчиликтирин белгилейт. Анын ичинде:
 - a. Мамлекеттердин адам укуктарын урматтоо, коргоо жана жүзөгө ашыруу милдеттери.
 - b. Санариптик платформалардын адам укуктарын урматтоодогу жоопкерчиликти.
 - c. Өкмөттөр аралык уюмдардын ролу.
 - d. Адам укуктарын илгерилетүүдөгү жарандык коомдун, маалымат каражаттарынын, академиялык чөйрөнүн, техникалык коомчулуктун жана башка кызыктар тараптардын ролу.
18. Андан кийин колдонмо санариптик платформаларды жөнгө салуу системасынын негизги принциптерин ар түрдүү кызыктар тараптардын катышуусу жана адам укуктарына негизделген ыкма негизинде белгилеп берет. Бул бөлүм өз ара толуктоочу, __өзүн-өзү жөнгө салуу, биргелешкен жөнгө салуу жана мыйзамдык жөнгө салуу механизмдерин, ошондой эле мыйзамдык жөнгө салууга кире турган компаниялардын чөйрөсүн аныктоодо колдонулчу критерийлерди камтыйт .

19. Ошондой эле колдонмо санариптик платформаларды жөнгө салууга тартылган бардык кызыктар тараптар үчүн медиа жана маалыматтык сабаттуулук менен маданий ар түрдүүлүктү урматтоо жалпы жоопкерчилик экенин белгилейт.
20. Акырында, колдонмодо санариптик платформаларда тобокелдиктерди баалоо үчүн зарыл системалар жана процесстер болушу керек болгон тармактар сүрөттөлөт. Алар контентти тандоо жана модерациялоо ишмердүүлүгүн эл аралык адам укуктарынын стандарттарына жана ЮНЕСКОнун 2005-жылдагы Конвенциясында аныкталган маданий ар түрдүүлүктү урматтоого таянып жүргүзүүнү; колдонуучуларды медиа жана маалыматтык сабаттуулук аркылуу күчтөндүрүүнү; ошондой эле сөз эркиндигин, маалыматка жетүү укугун жана башка адам укуктарын коргоо үчүн отчеттуулук жана даттануу механизмдери аркылуу жоопкерчиликти камсыздоону камтыйт.
21. Бул колдонмодо камтылган ар кандай тармактар (жогоруда 17–21-пункттарда көрсөтүлгөндөй) бир бүтүн катары каралышы керектигин баса белгилөө маанилүү. Сөз эркиндигин, маалыматка жетүү укугун жана ар түрдүү маданий контентти коргоо үчүн мурун баяндалган бардык элементтер эске алынышы керек.

Ыңгайлуу чөйрө

22. Бардык кызыктар тараптар санариптик платформалардын колдонуучулары жана колдонбогондору үчүн ачык, коопсуз жана корголгон чөйрөнү камсыз кылуу менен бирге сөз эркиндиги, маалыматка жетүү жана башка адам укуктары үчүн ыңгайлуу чөйрөнү сактоо боюнча биргелешкен жоопкерчиликке ээ.¹⁷
23. Мындай ыңгайлуу чөйрөнү түзүү жөн гана инженердик маселе эмес. Бул ошондой эле коомдун жалпы катышуусун талап кылган аракет жана ошондуктан коомдун бүтүндөй чечимдерин талап кылат. Ар бир жөнгө салуу системасындагы бардык тиешелүү кызыктар тараптар аялуу жана четтетилген кырдаалдардагы топтордун, аялдардын жана кыздардын, жергиликтүү жамааттардын, ошондой эле журналисттердин, чыгармачыл адамдардын, адам укуктарын коргоочулардын жана айлана-чөйрөнү коргоочулардын сөз эркиндигине болгон укугун ишке ашыруу үчүн чара көрүшү керек. Коомдун бардык мүчөлөрү интернетти коопсуз кылууга, зомбулукка же коркутууга алып келген аракеттерге каршы турууга, онлайнда байланышта башкалардын укуктарын урматтоого, маданий контенттин ар түрдүүлүгүнө сый-урмат көрсөтүүгө жана коомдогу таасирдүү кемчиликтерден кабардар болууга өз салымын кошушу керек.
24. Балдар өзгөчө өнүгүү баскычында болушу, саясий үнү чектелүү же жоктугу, ошондой эле балалыктагы терс тажрыйбалар өмүр бою же муундан-муунга жеткен кесепеттерге алып келиши мүмкүн болгондуктан, өзгөчө абалда

17. Ушул колдонмодуг "коопсуз" жана "коопсуздук" деген сөздөр жеке адамдар өздөрүнүн адамдык укуктары, анын ичинде сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү укугу коргоолоруна ишене ала турган шарттар катары түшүнүлөт.

каралат.¹⁸ Ошондуктан сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү укугу бардык адамдар үчүн корголушу керек болсо да, өкмөттөр жана санариптик платформалар жөнгө салуу системасында балдарга карата өзгөчө милдеттерин да таанышы зарыл.¹⁹ Ар бир кызыктар тарап балдардын санариптик чөйрөдө катышуусунда, анын ичинде балдардын сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү укугун коргоо жана илгерилетүү боюнча, жогорку этикалык жана профессионалдык стандарттарды сактоого милдеттүү.

25. Санариптик платформаларды жөнгө салууга катышкан бардык кызыктар тараптар кызматташтыкка негизделген аракеттерди колдоого жана, зарыл болгондо, каржылоого тийиш—бул жарандык коом уюмдарын, журналисттер тармагын жана изилдөөчүлөрдү тарткан аракеттерди камтыйт. Мындай аракеттер эл аралык адам укуктарынын мыйзамдары жана стандарттары боюнча чектөөгө алынуучу контент тууралуу тереңирээк маалымат алууга, ошондой эле аялуу жана четтетилген кырдаалдардагы топторду, аялдарды жана кыздарды, жергиликтүү жамааттарды, ошондой эле журналисттерди, чыгармачыл адамдарды, адам укуктарын коргоочуларды жана айлана-чөйрөнү коргоочуларды колдоо чараларын иштеп чыгууга жардам берет.

Мамлекеттердин адам укуктарын урматтоо, коргоо жана камсыз кылуу боюнча милдеттери

26. Мамлекеттер адам укуктарын, анын ичинде сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү укугун урматтоого жана илгерилетүүгө тийиш. Сөз эркиндигине коюлуучу чектөөлөр Пактынын (ICCPR) 19-беренесинин (3-бөлүгү) жана 20-беренесинде белгиленген шарттарда гана жол берилет. Мамлекеттер адам укуктарын жеке субъекттердин, анын ичинде санариптик платформалардын негизсиз кийлигишүүсүнөн коргоо боюнча позитивдүү милдеттенмелерге ээ, анткени алар платформалардын адам укуктарын сыйлоого өбөлгө түзгөн жөнгө салуучу чөйрөнү түзүүгө жана санариптик платформаларга алардын милдеттери боюнча көрсөтмөлөрдү берүүгө жооптуу.
27. Мындан тышкары, Өлкөлөр санариптик платформаларга коё турган талаптар боюнча толук ачык-айкын жана жоопкерчиликтүү болууга милдеттүү. Бул — мыйзамдуулуктун үстөмдүгүн камсыздоонун зарыл шарттары болуп эсептелген укуктук аныктуулукту жана укуктук туруктуулукту камсыз кылууга жардам берет.

18. Балдардын укуктары боюнча БУУ Комитетинин (2013-ж.) “Жалпы комментарий №16 (2013-ж.) – бизнес секторунун балдардын укуктарына тийгизген таасирине байланыштуу мамлекеттердин милдеттенмелери” аттуу документине караңыз, п.4. Ошондой эле “Жалпы комментарий №25 (2021-ж.) – санариптик чөйрөдөгү балдардын укуктары” документине да кайрылыңыз <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens-rights-relation>

19. Көпчүлүк максаттарда негизинен 18 жашка толо элек адамдар балдар деп эсептелет.

28. Тактап айтканда, мамлекеттер төмөнкүлөрдү аткарууга тийиш:

- a.** Интернетке бардык адамдар үчүн универсалдуу жана сапаттуу жетүүнү камсыз кылууга өбөлгө түзүү жана тармактык бейтараптуулукка кепилдик берүү.²⁰
- b.** Бардык балдардын санариптик чөйрөгө бирдей жана натыйжалуу жетүүсүн камсыз кылуу жана санариптик четтетилүүнү жоюу үчүн зарыл болгон бардык чараларды көрүү.²¹
- c.** Санариптик ажырымды жоюу, маалымат боштуктарын толтуруу, аялуу жана четтетилген кырдаалдарындагы топтор туш болгон башка тоскоолдуктарды жоюу жана бардык аялдар менен кыздардын маалыматка жетүү укугун камсыз кылуу үчүн ресурстарды багыттоо жана аракеттерди тездетүү.
- d.** Жарандык мейкиндикти чыңдоо, эркин, көз карандысыз жана плюралисттик медианы илгерилетүү, ошондой эле онлайн сөз, контентти модерациялоо жана тандап жайгаштыруу, жана платформалардын жоопкерчилиги боюнча көз карандысыз изилдөөлөрдү колдоо.
- e.** Журналисттерге (анын ичинде аял журналисттерге), адам укуктары коргоочуларына жана жашыруун маалыматты ачыкка чыгарган адамдарга бекем коргоо кепилдигин камсыз кылуу жана кесипкөйлүктүн эң жогорку стандарттарын жайылткан жана коргогон маалымат каражаттарынын ачык-айкын өзүн-өзү жөнгө салуу механизмдерин колдоонууну карап чыгуу.
- f.** Чыгармачыл адамдарга бекем коргоо кепилдигин камсыз кылуу, анткени алардын эмгектери маданий чыгармачылыктын жаңыланышына жана маданий ар түрдүүлүктү илгерилетүүгө чоң салым кошот жана алар коомдун маданий түзүлүшүнүн өзөгү болуп эсептелинет.
- g.** Санариптик платформа колдонуучуларынын сөз эркиндигине, маалыматка жетүү, теңдик жана басмырлоого каршы укуктарын, ошондой эле колдонуучулардын купуялуулукка, маалыматтарды коргоого, биригүүгө жана коомчулуктун катышуусуна болгон укуктарын коргоону камсыз кылуу.
- h.** Интернеттеги гендердик зомбулукту тыюу салуу, иликтөө жана жоопко тартуу үчүн адам укуктарынын эл аралык стандарттарына негизделген

20. "Интернет жана сөз эркиндиги боюнча Биргелешкен Декларацияда" сөз эркиндиги боюнча эл аралык атайын мандаттарда: "Сөз эркиндиги укугун ишке ашыруу мамлекеттерге интернетке универсалдуу жетүүнү илгерилетүү боюнча милдет жүктөйт" деп көрсөтүлгөн. 2011-жылдын 1-июнунда кабыл алынган, 6(a)-параграф. <http://www.law-democracy.org/wp-content/uploads/2010/07/11.06.Joint-Declaration.Internet.pdf>.

21. Балдардын санариптик чөйрөгө байланышкан укуктары жөнүндө "25-Жалпы комментарийди" (2021-ж.) караңыз. <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens-rights-relation>.

мыйзамдарды кабыл алуу жана алардын натыйжалуу ишке ашырылышын камсыз кылуу.²²

- i. Платформаларга коюлган бардык чектөөлөр Эл аралык жарандык жана саясий укуктар боюнча пакттын 19(3) жана 20-беренелерине ылайык, мыйзамдуулук, мыйзамдуу максат, зарылчылык жана пропорционалдуулук шарттарын сактоо менен сөз эркиндигине коюлган жогорку чектөөгө ылайык болушун камсыз кылуу.
- j. Мамлекеттик кызматкерлерди, анын ичинде кесиптик жүрүм-турум кодекс-теринин жардамы менен, жыныска байланыштуу же башка түрдөгү жалган маалыматтарды таратуудан, дезинформациядан²³, маалымат каражат-тарынын коркутуудан жана коркунуч келтирүүдөн катуу алыстатуу зарыл. Ошондой эле, улутка, жыныска, расага же динге каршы кастыкты илгерилеткен жана дискриминацияга, душмандыкка же зомбулукка үндөгөн билдирүүлөр Эл аралык адам укуктарынын мыйзамдарына ылайык тыюу салынуусу керек, бул БУУнун кастык тилине каршы стратегиясы жана аракет планы менен шайкеш болушу маанилүү.
- k. Бардык мамлекеттик органдар санариптик платформалардан контентти өчүрүү, алып салуу же бөгөт коюу боюнча жасаган өтүнмөлөрдүн түрү, саны жана мыйзамдык негиздери тууралуу ачык-айкын маалымат бериши керек. Мамлекеттер бул чаралардын Эл аралык жарандык жана саясий укуктар боюнча пакттын (ICCPR) 19 (3) жана 20-беренелерине шайкеш экенин далилдей алышы керек.
- l. Медиа жана маалыматтык сабаттуулукту илгерилетүү аркылуу платфор-малар менен оң тажрыйба түзүүгө жана санариптик чөйрөдө онлайн кооп-суздукту камсыздоочу көндүмдөрдү өнүктүрүүгө умтулуш керек, өзгөчө аялуу жана четтетилген топторду колдоо максатында. Бул сөз эркиндиги, жеке жашоо, теңдик, адилеттикке жетүү укугу жана даттануу жана коргоо жолдору боюнча билимди жайылтууну, ошондой эле медиа жана маалы-маттык сабаттуулук боюнча адистердин, китепканалардын, академиялык чөйрөнүн, жарандык коом уюмдарынын жана маалымат мекемелеринин тажрыйбасын колдонуу менен камсыз кылышы керек.

22. "A/76/258: Гендердик адилеттик жана сөз эркиндиги – ой-пикир жана маалымат алуу эркиндигин жайылтуу жана коргоо боюнча атайын баяндамачынын отчетун" караңыз. Бул документте белгиленгендей, гендерге негизделген кастык тилин же гендердик дезинформацияны чектеген бардык мыйзамдык чаралар Эл аралык жарандык жана саясий укуктар боюнча пакттын 19-беренесинин (3) пунктунда көрсөтүлгөн "мыйзамдуулук, зарылчылык жана пропорционалдуулук, ошондой эле мыйзамдуу максаттар" критерийине ылайык келиши керек. Жашыруун аракеттерди айыптоо мүмкүн, бирок бул механизмдер кастыкты козуткан пропаганданын эң оор учурларында гана колдонулушу керек. <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/a76258-gender-justice-and-freedom-expression-report-special-rapporteur>.

23. Ошол эле жерде, 21-бет: "Жыныска байланыштуу дезинформация да көбөйүүдө. Ал жыныска байланыштуу зомбулуктун бир бөлүгү болсо да, өзгөчө өзгөчөлүктөрү бар: аялдарга каршы жалган же адаштыруучу жыныс жана секс тууралуу пикирлерди колдонуп, көп учурда белгилүү бир деңгээлде координацияланып, аялдарды коомдук жашоого катышуудан алыстатууга багытталган. Ал онлайн дезинформациянын үч негизги өзгөчөлүгүн бириктирет: жалгандык, зыяндуу ниет жана координация."

- m.** Санариптик платформалардын контентин башкарган бардык жөнгө салуучу органдар, тематикалык багытына карабастан, көз карандысыз болуп, саясий жана экономикалык кызыкчылыктардан корголушу жана тышкы көзөмөл системалары менен камсыз болушу керек (бул колдонмонун 68–73-пункттарын караңыз). Мындай көзөмөл системалары мыйзам чыгаруу жана соттук текшерүүнү, ар түрдүү кызыктар тараптар менен кеңешүү, ачык-айкындуулукту камсыздоо, жылдык отчетторду түзүү жана мезгил-мезгили менен тышкы аудиттен өтүү талаптарын камтышы мүмкүн. Бул ошондой эле сот бийлигинин компетенциясына жана ыйгарым укуктарына байланыштуу так эрежелерди белгилөөнү талап кылат.
- n.** Жөнгө салуучу органдардын ушул колдонмонун максаттарына ылайык баалоо жүргүзүү үчүн жетиштүү ресурстары жана мүмкүнчүлүктөрү бар экендигин камсыз кылуу.
- o.** Ар кандай жөнгө салуу системалары адам укуктары боюнча эксперттердин, окумуштуулардын жана жарандык коом уюмдарынын тажрыйбасына, ошондой эле башка жөнгө салуу системаларынын таанылган мыкты тажрыйбаларына таянышы керек.
- p.** Мыкты тажрыйба жана билимдер менен алмашуу максатында эл аралык кызматташтыкты, анын ичинде үч тараптуу жана Түштүк-Түштүк кызматташтыгын колдоп, жөнгө салуучу органдар менен сот бийлигинин ортосундагы өз ара тажрыйба алмашуусун өнүктүрүү керек.

29. Мамлекеттер төмөнкүлөрдөн алыс болушу керек:

- a.** Интернетти өчүрүү сыяктуу жалпы маалымат жетүүсүн бөгөгөн же тоскоол кылган чараларды колдонбоо.
- b.** Санариптик платформалар үчүн мыйзамсыз деп эсептелген контентке же эл аралык адам укуктары мыйзамдарына жана стандарттарына ылайык уруксат берилген чектөөлөргө дуушар болушу мүмкүн болгон контентке карата алдын алуучу чараларды көрүү боюнча жалпы мониторинг милдетин же жалпы милдеттенмени жүктөө. Санариптик платформалар Пакттын (ICSPR) 20-беренесине ылайык тыюу салынган же 19-беренесинин (3) пунктуна ылайык чектелген контентти аныктоого жана алып салууга же жетүүгө бөгөт коюу чараларын тийиштүү текшерүү менен иш алып барганда жоопкерчиликке тартуу.
- c.** Санариптик платформанын кызматкерлерин контентти модерациялоо жана текшерүү боюнча ишине байланыштуу мыйзам бузуу же мүмкүн болуучу бузуулар үчүн кылмыш жоопкерчилигине тартуу.

Санариптик платформалардын адам укуктарын урматтоо боюнча жоопкерчиликтери

- 30.** Санариптик платформалар беш негизги принципке ылайык иштеши керек:
- a.** Адам укуктарына байланыштуу тобокелдиктерди баалоо: Платформалар адам укуктарынын таасирин, анын ичинде гендердик жана маданий аспектилерин баалап, тобокелдиктерди аныктап, аларды азайтуу чараларын белгилеши керек.
 - b.** Эл аралык адам укуктары стандарттарына ылайык дизайн жана контентти жөнгө салуу: Платформалар дизайнында, контентти модерациялоодо жана тандоодо эл аралык адам укуктары стандарттарына, анын ичинде БУУнун Бизнес жана адам укуктары боюнча жетекчилик принциптерине ылайык болуусу зарыл. Дизайн дискриминацияны болтурбоого, теңдикти камсыз кылууга жана зыяндын алдын алууга багытталууга тийиш. Контентти модерациялоо жана тандоо саясаты автоматтык же адам тарабынан жүргүзүлсүн, жергиликтүү тилдерди жана маданий айырмачылыктарды эске алсын, ошондой эле модераторлорго тиешелүү коргоо жана колдоо каралган болуусу керек.
 - c.** Ачык-айкындуулук: Платформалар өзүнүн ишмердүүлүгү тууралуу ачык жана түшүнүктүү маалымат берип, текшерүүгө мүмкүн болгон саясаттарды жана ар түрдүү кызыктар тараптар тарабынан түзүлгөн көрсөткүчтөрдү колдонуп, иштин натыйжасын баалоого шарт түзүшү керек. Бул платформалардагы контентти модерациялоо жана тандоо үчүн колдонулган куралдар, системалар жана процесстер жана алардын натыйжалары тууралуу ачык-айкындуулукту камтыйт.
 - d.** Маалымат жеткиликтүүлүгү: Платформалар колдонуучуларга сунушталган продуктылар, кызматтар жана куралдар тууралуу маалыматты жеткиликтүү кылышы, ошондой эле алар бөлүшкөн жана колдонгон контент тууралуу маалыматтар боюнча негизделген чечим кабыл алууга шарт түзүшү керек. Платформалар маалыматты колдонуучулардын тилдеринде бериши жана колдонуучулардын жаш курагын, мүмкүнчүлүктөрүн эске алышы зарыл.
 - e.** Жоопкерчилик: Платформалар өзүнүн кызмат көрсөтүүлөрү жана контент саясатын ишке ашырууда тиешелүү кызыктар тараптарга – колдонуучуларга, коомчулукка жана жөнгө салуу системасындагы башка тараптарга жооп берүүгө милдеттүү. Колдонуучуларга контентке байланыштуу чечимдерге каршы ылайыктуу жана убактылуу чара көрүүгө мүмкүнчүлүк берүү зарыл. Бул, контент алып салынган же модерацияланган колдонуучуларга, ошондой эле контент боюнча даттанган колдонуучуларга тиешелүү.
- 31.** Платформалар бул принциптерди иш алып барган бардык юрисдикцияларда колдонушу керек жана колдонуучуларга өз убагында жана натыйжалуу кызмат көрсөтүү үчүн зарыл ресурстарды жана мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылышы керек.

- 32.** Бул принциптерди аткаруу үчүн, санариптик платформалар кызыктар тараптар алдында, эл аралык адам укуктары стандарттарына ылайык, отчет берүүгө же тиешелүү чараларды көрүүгө жооптуу. Бул багыттар колдонмунун 85–129-пункттарында баяндалган.

Өкмөттөр аралык уюмдардын ролу

- 33.** Өкмөттөр аралык уюмдар өздөрүнүн тиешелүү мандаттарына ылайык, бул колдонмунун аткарылышы толук эл аралык адам укуктарынын мыйзамдарына жана стандарттарына шайкеш болушун камсыз кылууда тиешелүү кызыктар тараптарды колдоого тийиш. Бул колдоо техникалык жардам көрсөтүү, адам укуктарын бузуу учурларын байкоо жана отчет берүү, тиешелүү стандарттарды иштеп чыгуу, көп тараптуу талкууну жеңилдетүү жана тармактарды өнүктүрүүнү камтыйт.
- 34.** Өкмөттөр аралык уюмдар жана улуттук жөнгө салуучу органдар мыкты тажрыйбаларды өнүктүрүү жана бөлүшүү максатында өз ара аракеттенүүнүн ыкмаларын түзүшү мүмкүн. Мындай аракеттенүү жаңы билимдерди жана жөнгө салуу тенденцияларын бөлүшүүнү, ошондой эле сөз эркиндигин жана маалыматка жетүүнү коргоо боюнча институционалдык стандарттарды жана ыкмаларды өнүктүрүү боюнча улуттук жөнгө салуучу органдарды колдоону же аларга сунуштарды берүүнү камтышы мүмкүн. Мындай ыкмалар интернеттин фрагментациялануу тобокелдигин азайтууга, ошондой эле жөнгө салуунун жалпы интернеттин иштешине тийгизген таасирин алдын ала баалоону камсыз кылган куралдарды камсыз кылууга тийиш.

Жарандык коомдун жана башкакызыктар тараптардын ролу

- 35.** Санариптик платформанын колдонуучусу, саясатчы, көзөмөлдөөчү же башка жолдор менен катышкан ар бир кызыктар тарап сөз эркиндигин, маалыматка жетүүнү жана башка адам укуктарын колдоодо маанилүү роль ойнойт. Бул максатта, санариптик платформалардагы контентке таасир эткен жөнгө салууну иштеп чыгуу, ишке ашыруу жана баалоо процесси көп тараптуу ыкманы талап кылат. Көзөмөл процесстерине аялуу жана четтетилген топтордун өкүлдөрүн, ошондой эле журналисттерди, чыгармачыл адамдарды, адам укуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоочуларды камтыган кеңири чөйрөдөгү кызыктар тараптар да тартылышы керек.
- 36.** Жарандык коом онлайн мейкиндиктеги зыяндуу контенттин жана жүрүм-турумдардын мүнөзүн түшүнүүдө жана аларга каршы аракеттенүүдө, айрыкча аялуу жана четтетилген топторго, аялдарга жана кыздарга, журналисттерге, чыгармачыл адамдарга, адам укуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоочуларга багытталган зыяндуу аракеттерге карата өтө маанилүү роль ойнойт. Жарандык коом ошондой эле адам укуктарына таасир этүүчү өкмөттүк мыйзамдарды, саясатты жана жоболорго мониторинг жүргүзүүдө жана отчет берүүдө маанилүү ролду ойнойт. Алар санариптик жөнгө салуу экосистемасы менен жалпы коомчулуктун ортосундагы ажырымды жапкан негизги көпүрө болуп эсептелет.

- 37.** Көз карандысыз изилдөөчүлөр туура эмес жүрүм-турумдун үлгүлөрүн аныктоодо жана мүмкүн болгон түпкү себептерин чечүүгө багытталган жолдорду көрсөтүүдө маанилүү роль ойношот; ошондой эле жөнгө салуу системасынын иштешине көз карандысыз баалоо жүргүзө алышат. Көз карандысыз институттар жана изилдөөчүлөр адам укуктарын тийиштүү түрдө текшерүүнү, анын ичинде гендердик баалоону, аудиттерди, иликтөөлөрдү жана платформанын практикасы жана ишмердүүлүгү боюнча башка отчетторду колдой алышат. Изилдөөчүлөр гендердик жана башка тиешелүү кесилишүүчү факторлордун (мисалы, раса, улут, жаш курагы, социалдык-экономикалык абалы, майыптыгы ж.б.) негизинде бөлүнгөн маалыматтарды чогултуп жана талдай алышы керек. Бул теңсиздикти, бир жактуулукту жана санариптик платформалардын аялуу жана четтетилген кырдаалдардагы ар кандай топторго ар кандай таасирин аныктоого жардам берет.
- 38.** Медиа уюмдары, фактыларды текшерүүчү уюмдар жана бул мекемелерде иштеген кесипкөй адистер — маанилүү кызыктар тараптар. Алар сөз эркиндигин, маалыматка жетүү укугун жана башка адам укуктарын жайылтууда, ошол эле учурда көзөмөлдөө функциясын аткарууда маанилүү роль ойнойт. Ошондуктан, ЖКларды жана анын адистерин жөнгө салуу процесстерине тартуу зарыл, анткени алар санариптик маалымат экосистемасына позитивдүү салым кошо алган активдүү катышуучулар болуп эсептелет.

Санариптик платформалар менен ишенимдүү жаңылык булактарынын конструктивдүү кызматташуусу коомдук кызыкчылыкты көздөгөн маалыматты жайылтууда санариптик платформалардын ролун бекемдейт.

- 39.** Билим берүүчүлөр жана камкорчулар жаштарга жана бардык курактагы үйрөнүүчүлөргө кеңири санариптик чөйрөнү түшүнүүгө жардам берүүдө абдан маанилүү ролго ээ. Алар үйрөнүүчүлөргө ишенимдүү маалыматты кантип издөө жана түшүнүү керектигин, ошондой эле онлайн мейкиндикте башкалар менен урмат-сый менен кантип баарлашуу зарылдыгын үйрөтүшөт. Технология тездик менен өзгөрүп жаткандыктан, үзгүлтүксүз, өмүр бою билим алууну камсыз кылуу да маанилүү.
- 40.** Платформалардын кызматтары менен продуктыларын түзүүгө катышкан инженерлер, маалымат адистери жана техникалык коомчулук өздөрү иштеп чыгарып жаткан кызматтар менен продуктулардын адам укуктарына тийгизген таасирин, тобокелдиктерин жана этикалык кесепеттерин түшүнүүдө маанилүү роль ойношот.²⁴
- 41.** Бардык кызыктар тараптар жөнгө салуу системасын иштеп чыгуу жана иштетүү боюнча консультацияларга активдүү катышуусу керек. Кызыктар тараптардын ортосунда кызматташтык жана диалогду өнүктүрүү зарыл. Идеяларды, билимдерди жана көз караштарды алмашуу үчүн конструктивдүү талкуулар жана пикир алышуулар жүргүзүлүшү керек. Жумушчу топторду же кеңеш берүү комитеттерин түзүү жөнгө салуучу сунуштарды иштеп чыгууда активдүү катышуу мүмкүнчүлүктөрүн камсыздайт.

24. ОНСНРдин техникалык стандарттарды аныктоо менен адам укуктарынын байланышы боюнча отчетун караңыз, A/HRC/53/42.

Жөнгө салуу системасы

42. Санариптик жөнгө салуу экосистемасы дүйнө жүзүндөгү ар кандай кызыктар тараптарды, органдарды жана жөнгө салуу механизмдерин камтыйт. Бардык учурда, мисалы шайлоолорду өткөрүү же маалыматтарды коргоо системалары сыяктуу азыркы жөнгө салуу системалары санариптик доордун өзгөрүүлөрү жана чакырыктары менен байланыштуу контекстте талдоого жана эске алууга тийиш болсо, жаңы жөнгө салуу системалары да ар кандай шарттарда түзүлүп, санариптик платформаларды түздөн-түз жөнгө салууга багытталган. Бул жөнгө салуу механизмдери кайсы учурда болбосун онлайн сөз эркиндиги, маалыматка жетүү жана ар түрдүү маданий контентке олуттуу таасир этиши мүмкүн.
43. Бул колдонmodo, формасына же багытына карабастан, санариптик платформалардагы контентти жөнгө салууга таасир этүүчү тиешелүү учурларда колдонсо боло турган жалпы принциптерди белгилейт. Алар комплекстүү башкаруу системасы санариптик экосистемадагы ар кандай кызыктар тараптар туш болгон көйгөйлөрдү чечүү үчүн ар кандай кошумча жөнгө салуучу механизмдерди натыйжалуу колдоно аларын көрсөтүп турат.
44. Бул колдонмо санариптик платформаларды жөнгө салууда көп тараптуу ыкманы пайдаланууну сунуштайт. Мындай ыкма төмөнкү аспектилерди камтышы мүмкүн: бардык тиешелүү кызыктар тараптарды (анын ичинде камтылган платформаларды) аныктоо; инклюзивдүү катышууну колдоо; өкүлчүлүктүн тең салмактуулугун камсыз кылуу; ачыктык жана отчеттуулукту кепилдөө; кызматташтыкка негизделген чечим кабыл алууну жана диалогду өнүктүрүү; кайталануучу процессти жеңилдетүү; тараптардын ортосунда ишке ашыруу аракеттерин координациялоо; ошондой эле мезгил-мезгили менен баалоо жана кайра кароо жүргүзүү.

- 45.** Контекстке жараша, санариптик платформаларды жөнгө салуунун отчеттуулук жана шайкештик механизмдери ар кандай жөнгө салуу ыкмаларынын өз ара толукталышы жана жакындашуусун камтышы мүмкүн, мисалы:
- a.** Эрежелердин аткарылышын тармактык уюмдар же социалдык медиа кеңештери сыяктуу мамлекеттик эмес субъекттер көзөмөлдөй турган өздүк жөнгө салуу түзүмдөрү жана механизмдери
 - b.** Айрым учурларда жүрүм-турум кодекстери укуктук күчкө ээ болуп, жөнгө салуучу документ катары кызмат кыла турган кошумча жөнгө салуу түзүмдөрү жана механизмдери.
 - c.** Платформалар үчүн эрежелерди белгилөө боюнча акыркы чечимди бир же бир нече көз карандысыз жөнгө салуучулар кабыл алган мыйзамдык жөнгө салуу алкактары.
- 46.** Бул чөйрөнүн татаалдыгын эске алуу менен, бул колдонмо жөнгө салуунун кеңири түрлөрүнө колдонуу үчүн иштелип чыккан. Айрым тармактарда өзүн-өзү жана кошумча жөнгө салууга ылайык эмес маселелерди чечүү үчүн мыйзамдуу жөнгө салуу алкактары керек болушу мүмкүн. Бул алкактар расмий жөнгө салуучу органдардын көз карандысыздыгын камсыз кылып, колдонмонун максатына ылайык адам укуктарын коргоого тийиш.

Жөнгө салуу системаларынын принциптери

- 47.** Биринчиден, ачык-айкындуулук жалпы, негизги принцип болушу керек. Бардык жөнгө салуу системаларында санариптик платформалар өз платформаларындагы контентти модерациялоо жана тандоо үчүн колдонгон эрежелер, системалар жана процесстер, ошондой эле ушул колдонмонун жана БУУнун Бизнес жана адам укуктары боюнча Жетектөөчү Принциптеринин жоболоруна ылайык жүргүзүлгөн адам укуктарына байланыштуу тиешелүү текшерүүлөр боюнча ачык болушу керек. Алар өз системалары жана процесстеринин тейлөө шарттарына жана эл аралык адам укуктары стандарттарына кантип шайкеш келерин түшүндүрө алышы зарыл.
- 48.** Платформалардан тышкары жөнгө салуу системалары жана процедуралар да ачык-айкын болушу керек. Ар кандай тышкы жөнгө салуучу аракеттер сунушталып, ачык жана кеңири талкууланып, акырында коомдук көзөмөл астында жүзөгө ашырылышы зарыл, чечимдерди кабыл алуудагы ыйгарым укук жана жоопкерчиликтер ачык жана так көрсөтүлүшү керек.
- 49.** Экинчиден, жөнгө салуунун жалпы принциби - ар кандай кызыктар тараптар ортосундагы текшерүү жана тең салмактуулук системасын расмий түрдө институционалдаштыруу. Жөнгө салуу системаларында бардык түрдөгү жөнгө салууда жана алардын айкалыштарында көп тараптуу ыкма колдонулушу зарыл. Бул ар кандай кызыктар тараптарга кеңири жана инклюзивдүү катышууну камсыз кылууну билдирет, алардын арасында ар түрдүү кызыкчылыктарды жана баалуулуктарды, ошондой эле ар кандай гендердик жана кесилиштүү көз караштарды чагылдыруу мүмкүнчүлүгү бар. Көп тараптуу катышуу өкүлчүлүк жагынан маанилүү болуу менен гана чектелбестен, жөнгө

салуу процесстерин (эрежелерди, принциптерди жана саясаттарды) түзүүдө, колдонууда, көзөмөлдөөдө жана карап чыгууда да маанилүү. Коомчулукту маалымдоо кампаниялары, максаттуу түрдө жайылтуу, маданий ар түрдүүлүктү сыйлоо жана жөнгө салуу процесстеринде инклюзивдүү тилди жана форматтарды колдонуу натыйжалуу катышууга өбөлгө түзө алат.

50. Үчүнчүдөн, жөнгө салуу процесстери бардык кызыктар тараптар, айрыкча сунушталган түзүм же жөнгө салуунун түрүнө таасир эткен топтор үчүн ачык жана жеткиликтүү болушу керек. Коомдук пикир жана пикир алуу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу максатында коомдук кеңешмелер, ачык угуулар жана онлайн платформалар колдонулушу керек. Аялуу жана четтетилген кырдаалдардагы топтордун, ошондой эле аялдар менен кыздардын көйгөйлөрү чечим кабыл алуу процессинде жетиштүү түрдө чагылдырылышы керек.
51. Жөнгө салуу системасы санариптик платформалардын балдар менен активдүү байланышта болушун, алардын сөз эркиндигин жана башка укуктарын коргоосун, тиешелүү коргоо чараларын колдонуусун жана продуктуларды жана кызматтарды иштеп чыгууда алардын көз караштарын эске алуусун камсыз кылышы керек.
52. Жөнгө салуу системалары маалымат каражаттары менен диалогду өнүктүрүүгө, көз карандысыз жаңылыктар каражаттарына инвестиция салууга, маалыматтарды жеткиликтүү кылууга жана маалымат экосистемасын туруктуулук, ар түрдүүлүк жана көп кырдуулук менен бекемдөөгө багытталган чараларды колдошу керек.
53. Төртүнчүдөн, ар кандай тармактардан адистерди тартуу бардык жөнгө салуу механизмдеринде жалпы өзгөчөлүк болушу керек. Жөнгө салуу системасы кызыктар тараптарга адам укуктарынын алкагын түшүнүү жана технологиялык өнүгүүлөрдү эске алуу үчүн тиешелүү даярдык жана жөнгө салуучу куралдар аркылуу керектүү мүмкүнчүлүктөргө ээ болууну талап кылат. Алар маалыматка негизделген чечимдерди кабыл алып, ушул колдонмону ишке ашыруу үчүн техникалык билимге ээ болушу керек. Ар бир жөнгө салуу системасын коомчулукту маалымдоого жана жаңы жана пайда болуп жаткан технологиялар менен байланышкан тобокелдиктерди жана мүмкүнчүлүктөрдү баалоого үндөш керек.
54. Жөнгө салуу системасындагы кызыктар тараптар ар кайсы юрисдикциялардагы жөнгө салуу тажрыйбасы жана билими менен бөлүшүшү керек. Улуттук, аймактык жана глобалдык жөнгө салуу системалары сөз эркиндигин, маалыматка жетүү мүмкүнчүлүгүн жана башка адам укуктарын коргоо максатына жетүү үчүн кызматташышы керек. Ошондой эле, алар эл аралык адам укуктары мыйзамдары жана стандарттары боюнча уруксат берилген чектөөлөргө дуушар болушу мүмкүн болгон контентти чечүү үчүн тажрыйбаларын бөлүшө алышы керек.
55. Бешинчиден, жөнгө салуу системасы санариптик платформалар онлайн мейкиндикте маданий ар түрдүүлүктү жана маданий көрүнүштөрдүн ар түрдүүлүгүн коргоо жана илгерилетүү боюнча активдүү аракеттенишин камсыздоого тийиш. Бул маданий контент менен кызматтарды жаратуу, өндүрүү, жайылтуу, таркатуу, аларга жетүү жана аларды пайдалануу процесстеринде ар түрдүүлүктү колдоону, ошондой эле мындай контенттин адилет табылышын жана атаандаштык шарттарда өкүлчүлүк кылынуусун камсыз кылууну камтыйт.

Жоопкерчилик жана талаптардын аткарылышы

56. Жөнгө салуу механизмдери жеткиликтүү жергиликтүү ресурстарды жана көңүл бурууну талап кылган негизги артыкчылыктарды (мисалы, шайлоолорго, коомдук саламаттыкка, жарнамага же маалыматтарды коргоого байланышкан маселелерди) эске алуу менен натыйжалуу жана туруктуу болушу керек. Бардык түрдөгү жөнгө салуу үчүн көз карандысыз көзөмөл зарыл. Жөнгө салуу иштеп чыгуу процесси ачык, айкын жана далилдерге негизделген болушу абзел.
57. Өзүнүн саясатын сактабаган же эл аралык адам укуктарынын мыйзамдарына жана стандарттарына ылайык чектөөгө болуучу контент менен иштөөдө сөз эркиндигин жана маалыматка жетүүнү коргоо боюнча милдеттерин аткара албаган санариптик платформалар, 85–129-пункттарда баяндалган беш принципти эске алуу менен, жөнгө салуу системасынын тиешелүү органдары алдында жоопкерчиликке тартылышы керек жана зарыл процессуалдык кепилдиктер менен пропорционалдуу аткаруу чараларына ылайык болушу зарыл.
58. Өзүн-өзү жөнгө салуу системалары башка жөнгө салуу формалары менен толукталат жана бириге алат. Аларга санариптик платформалардын өзүн-өзү жөнгө салуу кодекстерине, саясаттарына же нормаларына шайкештигин баалоочу көз карандысыз милдеттүү мезгилдик аудиттер кириши керек. Мындай аудиттер түздөн-түз тармак же жеке санариптик платформалар тарабынан каржыланбашы керек, бирок ушул субъекттерден алынган төлөмдөр аудит чыгымдарын жабууга жардам бере алат. Аудитти кызыкчылыктын кагылышы бар адам же уюм жүргүзбөшү керек. Аудиттин шарттары жана жыйынтыктары коомчулук үчүн талкууга коюлушу керек.
59. Биргелешип жөнгө салуу түзүмдөрү сөз эркиндиги, маалыматка жетүү жана башка адам укуктары үчүн ыңгайлуу чөйрөнү түзгөн укуктук алкакты камсыз кылышы керек. Биргелешип жөнгө салууда жөнгө салуу милдеттери тармактын жана башка кызыктар тараптардын, ошондой эле мамлекеттик же расмий көз карандысыз жөнгө салуучу органдардын ортосунда бөлүштүрүлүшү керек. Тиешелүү мамлекеттик органдардын ролу – биргелешип жөнгө салуу схемасын таанытуу, процесстерди аудиттөө жана схеманы каржылоо (мүмкүн болсо платформалардан алынган төлөмдөр аркылуу). Эгер максаттар аткарылбаса, биргелешип жөнгө салуу мамлекеттик жаза чараларын, мисалы айып пулдарды, колдонууга мүмкүндүк бериши керек.
60. Сөз эркиндигине таасир этиши мүмкүн болгон маселелерди чечүүчү санариптик платформаларды жөнгө салуу, аны ишке ашырууга катышкан жөнгө салуучу органдардын чечим чыгаруу процесси көз карандысыз болгондо гана каралышы керек. Мындай жөнгө салуу контентти модерациялоо жана тандоо системалары менен процесстерине багытталышы керек, жеке контенттин мыйзамдуулугун аныктоого эмес. Ал мыйзамга негизделиши зарыл (б.а. так аныкталган), Эл аралык пакттын 19 (3)-беренесинде белгиленген укуктуу максатка жетүүгө багытталышы жана зарылчылык менен пропорционалдуулук принциптерине жооп бериши керек.

- 61.** Мыйзамдуу жөнгө салууда көп тараптуу ыкма төмөнкүдөй түзүмдө чагылдырылышы керек:
- a.** Тиешелүү мамлекеттик органдар, анын ичинде расмий көз карандысыз жөнгө салуучу органдар, катышуучу жана инклюзивдүү мыйзам чыгаруу процесстер аркылуу жөнгө салуунун укуктуу максатын аныктайт.
 - b.** Санариптик платформалар расмий жөнгө салуучу органдарга ачык түрдө отчет берет.
 - c.** Коомдук уюмдар, чыгармачыл адамдар, көз карандысыз изилдөөчүлөр жана башка тиешелүү мекемелер эрежелерди түзүүгө өз сунуштарын беришет, көзөмөлдөө иштерине салым коюшат жана институционалдык катышуу жана текшерүү аркылуу керектүү текшерүү жана тең салмактуулук механизмдерин камсыз кылышат.
- 62.** Белгилүү контенттин мыйзамдуулугу тууралуу конкреттүү чечимдер тиешелүү процедураны сактоо менен кабыл алынышы жана адилеттүү, көз карандысыз сот органы тарабынан каралышы керек.
- 63.** Бардык учурларда контентке баа берүү Эл аралык пакттын 19(3)-беренесинде²⁵ белгиленген сөз эркиндигин чектөөнүн мыйзамдуу үч баскычтуу тестине, ошондой эле ICCPRдин 20(2)-беренесинде көрсөтүлгөн дискриминацияга, кастыкка же зомбулукка үндөгөн жек көрүүнү пропагандалоого тыюу салууга ылайык жүргүзүлүшү керек; тиешелүү учурларда Рабат аракет планында²⁶ баяндалган мындай контентти аныктоо үчүн алты пункттан турган чектик тестти да камтышы зарыл.
- 64.** Ар бир мыйзамдуу жөнгө салуу аракети далилдерге негизделген, пропорционалдуу болушу керек жана чечим кабыл алынган бардык фактыларга жана ой-пикирлерге платформанын жетүүсүн камсыз кылуу менен процедуралык коопсуздукту камтышы керек. Бул процессте кийлигишүүнүн туруктуулугун, натыйжалуулугун жана таасирин кеңири карап чыгуу менен бир нече кызыктар тараптардын топтору катышуусу керек. Далилдерге негизделген процессти талап кылуу адам укуктарын коргоо үчүн зарыл болгон жөнгө салуучу аракеттерди кечендетүү үчүн себеп боло албайт.
- 65.** Бардык тиешелүү кызыктар тараптар, анын ичинде платформалар талаптарга жооп бербөө тууралуу чечимге карата өз жүйөлөрүн билдирүүгө жана/же аны даттанууга мүмкүнчүлүк алышы керек. Жөнгө салуу системасы платформаны конкреттүү чараларды ишке ашырууга багыттоодон мурда аткаруу чараларын жарыялоого жана алар боюнча консультация өткөрүүгө, ошондой эле тиешелүү укуктук процессти сактоого милдеттүү болушу керек.

25. ЮНЕСКО. 2021-ж.. "Сөз эркиндигине мыйзамдуу чектөөлөр: үч этаптуу тест". <https://www.youtube.com/watch?v=Wg8fvthPDag>

26. ЮНЕСКО. 2021-ж.. "Кастыкты илгерилетүүгө тыюу салуу боюнча Рабат аракет планы". <https://www.unesco.org/archives/multimedia/document-5554-eng-3>.

Жөнгө салуунун алкагында санариптик платформаларды аныктоо

- 66.** Мыйзамдык жөнгө салуунун чегине кирүүгө тийиш болгон санариптик платформаларды аныктоодо, жөнгө салуучу органдар белгилүү бир юрисдикцияда олуттуу катышуусу, көлөмү жана рыноктук үлүшү бар платформаларды аныкташы керек. Булар адам укуктарына, анын ичинде аялуу жана четтетилген кырдаалдардагы топторго, ошондой эле демократиялык институттарга²⁷ келтирген тобокелдиктерин көз карандысыз баалоо аркылуу аныкталышы керек. Колдонуу чөйрөсүн аныктоо купуялуулук укугун коргоп, шифрлөөнү же башка купуялуулукту коргоочу технологияларды коргоонун начарлашына алып келбеши керек.
- 67.** Регионалдык жана юрисдикциялык шарттарды эске алуу менен, ушул колдонмонун чөйрөсүнө кирчү компанияларды аныктоо үчүн төмөнкү критерийлер эске алынышы мүмкүн:
- a.** Көлөмү жана камтылышы – калктын олуттуу бөлүгүнө жана/же аялуу жана четтетилген кырдаалдагы топторго таасир этүү ыктымалдыгы жогору болгон платформаларга өзгөчө көңүл буруу.
 - b.** Рыноктук үлүш – үстөмдүк кылган платформалардын маалымат экосистемасына тийгизген таасирин эске алуу. Колдонмо жаңы стартаптарды же жаңы катышуучуларды жазалоого жол бербөөгө тийиш; максат – таасири эң жогору санариптик платформаларды пропорционалдуу камтуу. Бардык платформалар жалпы принциптерди сактоого тийиш болгону менен, 85–129-пункттарда көрсөтүлгөн атайын отчеттук милдеттенмелер негизинен чоңураак жана аларды аткаруу мүмкүнчүлүгү кең болгон платформаларга тиешелүү болушу мүмкүн.
 - c.** Функционалдуулугу жана өзгөчөлүктөрү – ар башка кызматтардын контенттин көрүнүктүүлүгүнө, таасирине жана багытталышына тийгизген айырмачылыктарын эске алуу. Тобокелдик платформанын колдонуучулар базасы, менчик формасы, бизнес модели, функционалдуулугу жана реалдуу убакытта жарыялоо мүмкүнчүлүгү, вирустук таралууга шарт түзүүсү, көлөмү, жайылтуу ылдамдыгы, ишенимдүүлүк, ошондой эле контент модерация процессисиз жарыялануу даражасы сыяктуу өзгөчөлүктөр аркылуу аныкталышы мүмкүн.²⁸

27. Бул колдонмонун ишке ашыруу үчүн платформалардын системалуу тобокелдиктерин аныктоого арналган кошумча нускама иштелип чыкса болот.

28. “Тобокелдикке негизделген жөнгө салуу – мандатка байланыштуу тобокелдиктердин деңгээлине жараша кийлигишүүнүн талаптарын аныктоону билдирет. Иш төмөн тобокелдүү болсо, ага коюлган талаптар да жеңилдетилет”. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Pathways_to_the_Regulation_of_Crypto_Assets_2023.pdf

Көз карандысыз жөнгө салуучу органдардын мүнөздөмөлөрү

- 68.** Мыйзамдуу жөнгө салууда расмий жөнгө салуучу органдар аткаруу бийлигинин мамлекеттик аппаратынын бир бөлүгү болуп саналганына карабастан, өкмөттөн толук көз карандысыз болушу жана өз мандаттарын²⁹ аткаруусу үчүн негизинен мыйзам чыгаруу органдарына отчет берүүгө тийиш. Бул платформалардагы контентке мыйзамдуу кызыкчылыгы бар учурдагы жөнгө салуучу органдарга (мисалы, шайлоону жөнгө салуучу органдар, жарнама боюнча органдар, балдарды коргоо мекемелери, маалымат жана купуялуулук боюнча комиссиялар, атаандаштык органдары ж.б.), ошондой эле түзүлүшү мүмкүн болгон жаңы атайын же координациялоочу жөнгө салуучу түзүмдөргө да тиешелүү.
- 69.** Санариптик платформаларды жөнгө салууда катышкан бардык мыйзамдуу органдар, өз алдынча болобу же биргелешип болобу, мезгил-мезгили менен көз карандысыз орган тарабынан каралышы³⁰ керек жана ал түздөн-түз мыйзам чыгаруучу органдарга отчет берүүсү зарыл. Эгерде мамлекеттик органдардын аракеттери өз ыйгарым укуктарынан ашып кеткен, негизсиз же бир жактуу болуп калган болсо, бул мыйзамдуу кийлигишүүлөр соттук кароого алынышы керек.
- 70.** Мамлекеттик жөнгө салуучу органдардын көз карандысыз жана экономикалык, саясий же башка басымдардан эркин болушу керек. Алардын ыйгарым укуктары жана милдеттери мыйзамда көрсөтүлүшү зарыл. Ошондой эле, алар эл аралык адам укуктарын сактап, гендердик теңдик стандарттарын илгерилетиши керек.
- 71.** Расмий жөнгө салуучу мекемелер өз милдеттерин натыйжалуу аткаруу үчүн жетиштүү каржылоого жана тажрыйбага ээ болушу керек. Каржылоо булактары так, ачык-айкын жана баарына жеткиликтүү болушу зарыл жана өкмөттүн көзөмөлүнө көз каранды болбошу керек.
- 72.** Санариптик платформалардагы контент маселеси менен иштеген жөнгө салуучу кызмат адамдары же расмий жөнгө салуучу мекемелердин мүчөлөрү төмөнкү талаптарга жооп бериши керек:
- а. Ачык-айкын, дискриминациясыз жана көз каранды эмес сапатка ээ эмгек сиңирүүсүнө негизделген процесстен дайындалуу.**

29. Дүйнөлүк банк көз карандысыз жөнгө салуучунун негизги белгиси катары чечим кабыл алууда көз карандысыздыкты белгилейт. ЮНЕСКО даярдаган телерадиону жөнгө салуу боюнча колдонмодо да мыйзам менен ыйгарым укуктары аныкталган, ресурстарын өз алдынча башкарган, мүчөлөрү көз карандысыз дайындалган жана негизсиз бошотуудан корголгон орган коомдук кызыкчылыкта калыс иш алып барып, саясий же тармактык таасирден алыс боло алары баса белгиленет (Salomon, Eve. Guidelines for broadcasting regulation. 2006). Толук шилтемелерди ушул колдонмонун тиркемесинен караңыз.

30. Карап чыгууда жөнгө салуу системасынын чечимдери адам укуктарынын колдонулушуна тийгизе турган таасирге өзгөчө көңүл бурулушу керек.

- b.** Көз карандысыз орган алдында жоопкерчиликтүү болуу (бул мыйзам чыгаруу органдары, сот бийлиги, тышкы кеңеш же көз карандысыз кеңешме(лер) болушу мүмкүн).
 - c.** Эл аралык адам укуктары мыйзамдары жана санариптик экосистема боюнча тиешелүү тажрыйбага ээ болушу керек.
 - d.** Көз карандысыз органга, идеалдуу түрдө мыйзам чыгаруу органына, жыл сайын коомдук отчет берип, анын алдында, анын ичинде өздөрүнүн жүйөлүү пикири тууралуу маалымат берүү менен жоопкерчиликти камсыз кылышы керек.
 - e.** Мүмкүн болгон кызыкчылыктар кагылышын ачыкка чыгарууга жана бардык белектерди же стимулдарды декларациялоого милдеттүү.
 - f.** Мандатынын мөөнөтү аяктагандан кийин белгилүү бир мөөнөт бою, өзү тарабынан жөнгө салынган уюмдарда ишке орношпоого же акы төлөнүүчү кызматтарды көрсөтпөөгө тийиш, бул «айланма эшиктер» деп аталган тобокелдиктен сактануу максатында иш чара.
- 73.** 73. Расмий жөнгө салуучу органдар санариптик платформалардан тейлөө шарттарын колдонуу боюнча мезгил-мезгили менен отчетторду талап кыла алышы керек. Ошондой эле, өз саясатын сактабаган же сөз эркиндигин, маалыматка жетүүнү жана ар түрдүү маданий контентти коргоо боюнча милдеттерин аткарбаган платформаларга каршы чара көрө алышы зарыл. Алар даттанууларды кароо процессин түзө алышы, коомчулукка макулдашуулуучу же макулдашылбаган сунуштарды бере алышы, жана эл аралык адам укуктарынын стандарттарына негизделген адам укуктарын урматтоо жана илгерилетүү боюнча ачык жана ылайыктуу көрсөтмөлөрдү платформаларга чыгаруу укугуна ээ болушу керек.

Медиа жана маалыматтык сабаттуулук ³¹

- 74.** Медиа жана маалыматтык сабаттуулук колдонуучуларга онлайндагы маалыматты сынчыл ой жүгүртүүгө мүмкүндүк берген кеңири көндүмдөрдү камтыйт. Бардык кызыктар тараптар, анын ичинде санариптик платформалар, өз ролун натыйжалуу аткарышын камсыз кылуу үчүн медиа жана маалыматтык сабаттуулук маселесине жөнгө салуу системасы аркылуу өзгөчө көңүл бурулушу керек.
- 75.** Медиа жана маалыматтык сабаттуулук эң натыйжалуу жөнгө салуу системасындагы кызыктар тараптар жалпы көз карашта биригип, билим жана ресурстар менен бөлүшүү аркылуу биргеликте иштегенде гана жетишилет. Медиа жана маалыматтык сабаттуулук программалары азыркы жана жаңы пайда болгон медиа жана маалыматтык технологияларды эске алып иштелиши

31. UNESCOнун “Медиа жана маалыматтык сабаттуулук: Саясат жана стратегиялык көрсөтмөлөр” документин караңыз. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225606>

керек, бул аркылуу жарандар аларды толук пайдаланып, коомдук турмушунда активдүү катыша алышат.

- 76.** Медиа жана маалыматтык сабаттуулук программалары колдонуучулардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө басым жасап, аларга ар кандай түрдөгү медиа жана бардык маалымат берүүчүлөр менен (мектептер, университеттер, изилдөө мекемелери, китепканалар, архивдер, музейлер, медиа компаниялары, басмаканалар, статистикалык мекемелер ж.б.) контент менен сынчыл жана натыйжалуу иштешүүгө керектүү көндүмдөрдү жана билимдерди берүүсү керек. Медиа жана маалыматтык сабаттуулук программалары коргоо же санариптик коопсуздук көндүмдөрүнө гана басым жасаганда, алар санариптик платформаларды колдонууга ашыкча чектөөлөрдү киргизүүгө алып келиши мүмкүн. Бирок, программаларда колдонуучулар колдоно ала турган конкреттүү кадамдарга артыкчылык берилүүсү зарыл, ал кадамдар ЮНЕСКО жана башка эл аралык уюмдар тарабынан жарыяланган мыкты практикаларга негизделип, эл аралык адам укуктарынын мыйзамдары жана стандарттары боюнча уруксат берилген чектөөлөрдү аныктоого багытталган болууга тийиш.
- 77.** Медиа жана маалыматтык сабаттуулук программалары маданий ар түрдүүлүктү, социалдык инклюзивдүүлүктү жана глобалдык жарандыкты илгерилетүүгө, ошондой эле медиа жана маалымат контентин түзүүгө жана сынчыл колдонууга катышкандар менен катышпагандардын ортосундагы “катышуу ажырымын” азайтууга багытталышы керек. Ошондой эле, программалар гендердик теңдикти жана аялдардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө, аялуу жана четтетилген топтордун катышуусуна өбөлгө түзүүгө тийиш.
- 78.** Өкмөттөр ар дайым медиа жана маалыматтык сабаттуулукту, анын ичинде онлайн коопсуздук көндүмдөрүн, айрыкча аялуу жана четтетилген топторго, ошондой эле аялдарга жана кыз-келиндерге, жогорулатууга көңүл бурушу керек. Бул колдонуучуларга контентти жана технологияларды сынчыл колдонууга, санариптик трансформация менен мүнөздөлгөн тез өзгөрүп жаткан медиа жана маалымат чөйрөсүндө навигациялоого, адам укуктарын илгерилетүүгө жана ага байланышкан чакырыктарга туруштук берүүгө өбөлгө түзөт.
- 79.** Өкмөттөр санариптик чөйрөдө балдардын укуктары, анын ичинде сөз эркиндиги укугу тууралуу маалымат таратып, маалымдуулукту жогорулатуу өнөктүктөрүн жүргүзүшү керек, өзгөчө балдарга түздөн-түз же кыйыр таасир тийгизген адамдар үчүн. Алар балдар, ата-энелер жана камкорчу адамдар, жалпы коомчулук жана саясат түзүүчүлөр үчүн окуу программаларын уюштуруп, балдардын санариптик товарлар жана кызматтардан кантип пайдалана алары, ошондой эле медиа жана маалыматтык сабаттуулуктарын, анын ичинде санариптик көндүмдөрүн кантип өнүктүрө алары тууралуу билимди жогорулатышы зарыл.
- 80.** Платформалар колдонуучуларды кубаттап (күчтөндүрүп), сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү укугун коргогон жагымдуу онлайн чөйрөнү өнүктүрүү үчүн медиа жана маалыматтык сабаттуулукту, анын ичинде онлайн коопсуздук билимин камсыз кылган ачык жана коомчулукка жеткиликтүү стратегияны түзүшү керек. Санариптик платформаларда өзгөчө көңүл колдонуучулардын, айрыкча аялуу жана четтетилген кырдаалдагы топтордун санариптик сабаттуулугун кантип жакшыртуу керектигине өзгөчө көңүл бурулуп, продуктту иштеп чыгуу топторунда бул маселе эске алынууга тийиш.

- 81.** Санариптик платформалар бардык колдонуучулардын медиа жана маалыматтык сабаттуулугун жогорулатуу үчүн жетиштүү ресурстарды бөлүшү керек, анын ичинде платформанын өз өнүмдөрү жана кызматтары, ошондой эле тиешелүү процесстер жөнүндө санариптик сабаттуулукту жогорулатуу үчүн. Колдонуучулардын платформада контенттин кандайча көрсөтүлөрү, тандалганы, сунушталышы жана/же белгиленери (төмөндөгү 3 жана 4-принциптерде баяндалган кадамдар менен байланыштуу) тууралуу түшүнүгүн жакшыртууга, ошондой эле эл аралык укукка жана адам укуктары стандарттарына ылайык уруксат берилген чектөөлөргө дуушар болушу мүмкүн болгон контентти өз алдынча аныктоо үчүн жасай турган конкреттүү кадамдарга өзгөчө көңүл буруу керек.
- 82.** Платформалар өз өнүмдөрүн иштеп чыгуучу командаларын колдонуучулардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү көз карашынан жана эл аралык стандарттарга ылайык медиа жана маалыматтык сабаттуулук жана онлайн коопсуздук боюнча окутуп, ички жана көз карандысыз мониторинг жана баалоо механизмдерин ишке киргизиши керек.
- 83.** Өкмөттөр жана санариптик платформалар медиа жана маалыматтык сабаттуулук программаларын платформалардан көз карандысыз уюмдар жана ар түрдүү адистер менен тыгыз кызматташтыкта ишке ашырышы керек. Бул адистерге төмөнкүлөр кирет, бирок алар менен чектелбейт: медиа жана маалыматтык сабаттуулук үчүн жооптуу мамлекеттик органдар, академиялык чөйрө, аялуу жана четтетилген кырдаалдагы топтор менен иштеген коомдук уюмдар, изилдөөчүлөр, китепканачылар, мугалимдер, атайын окутуучулар, журналисттер, чыгармачыл адамдар, сүрөтчүлөр жана маданият адистери. ЮНЕСКОнун медиа жана маалыматтык сабаттуулук боюнча көптөгөн документтеринде белгиленгендей, колдонуучуларга жана колдонбогондорго, ошондой эле аялуу жана четтетилген кырдаалдагы топторго карата конкреттүү чараларды көрүү зарыл.
- 84.** Өкмөттөр жана санариптик платформалар кызматташып, колдонуучулардын онлайн жана оффлайн режиминде өз укуктарын, анын ичинде сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү укуктарын пайдаланууда жана коргоодо медианын жана маалыматтык сабаттуулуктун ролун түшүнүшүн камсыз кылышы керек.

1-принцип. Платформалар адам укуктары боюнча эл аралык стандарттарды, анын ичинде платформаларды иштеп чыгууда (дизайнын жасоодо), контентти модерациялоодо жана контенттин мазмунун тейлөөдө, сактоого тийиш.

Адам укуктарынын сакталышын камсыз кылуу жана тобокелдиктерди баалоо

85. Санариптик платформаларды жөнгө салуунун кандай гана түрү болбосун, платформалар адам укуктары жаатында талаптагыдай этияттыкты туруктуу камсыз кылуу үчүн түзүлгөн системаларды жана процесстерди көрсөтө алышы керек. Буга мындай системалардын адам укуктарына жана гендердик аспектилерге³² тийгизген таасирин баалоо, ошондой эле тобокелдиктерди³³ азайтуу чаралары кирет. Бул системалар мезгил-мезгили менен кайра каралып турушу керек, ал эми кароонун жыйынтыктары коомчулукка жарыяланышы зарыл.

32. 2021-жылдын 18-октябрындагы атайын баяндамачы Айрин Хандын билдирүүсүнө ылайык, БУУнун "Бизнес жана адам укуктары боюнча Жетектөөчү принциптерине" ылайык социалдык медиа компаниялары аялдарга жана гендердик жактан шайкеш келбеген адамдарга тийгизген тобокелдиктерди аныктоо жана азайтуу үчүн үзгүлтүксүз адам укуктары жана гендер таасирин баалоо жүргүзүшү керек. Алар платформаларды коопсуз жана гендер инклюзивдүү кылып, эл аралык стандарттарга ылайык саясатын жана куралдарын ишке ашырышы, алгоритмдердин ачык-айкындыгын камсыз кылышы жана жетиштүү компенсациялык чараларды сунуштоосу зарыл. <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/02/statement-irene-khan-special-rapporteur-promotion-and-protection-freedom-opinion>

33. Адам укуктарына тийгизген таасирди баалоо компаниялардын саясаты тийгизе алган бардык укуктарды камтышы керек. Бул сөз эркиндиги, маалыматка жетүү, купуялык сыяктуу жарандык жана саясий укуктарды, ошондой эле экономикалык, социалдык жана маданий укуктарды, зордук-зомбулуктан коргоо укугун жана коомдук турмушта катышуу укугун камтыйт.

- 86.** Адам укуктары жаатындагы эл аралык стандарттарга, анын ичинде БУУнун Бизнес жана адам укуктары боюнча жетектөөчү принциптерине ылайык, платформалар өз ишмердүүлүгүнүн натыйжасында адам укуктарына тийгизген реалдуу же мүмкүн болуучу таасирлерди аныктоо жана жоюу үчүн тобокелдиктерди мезгил-мезгили менен талдап турууга тийиш. Адам укуктарын сактоого байланыштуу тобокелдиктерди талдоо процесстерин киргизүүдө санариптик платформалар белгилүү бир өнүм же кызмат колдонуучулардын жүрүм-турумуна кандай таасир этерин, аларды жөн гана тартуу же кызыктыруу максаттары менен чектелбестен, эске алууга тийиш.
- 87.** Тобокелдиктерди талдоо санариптик платформалардагы чечим кабыл алуунун негизи болуп, кызматтарды иштеп чыгуу жана пайдалануу, ошондой эле калган тобокелдиктерди жоюу жана адам укуктарын, басмырлабоо жана тең мамиле кылуу принциптерин коргоо максатында тобокелдиктерди азайтуу чараларын колдонуу боюнча мамилени аныктоого тийиш. Мындан тышкары, тобокелдиктерди башкаруу боюнча жоопкерчилик так аныкталып, эң жогорку деңгээлде бекитилиши керек, ал эми тобокелдиктерди башкаруу боюнча маалыматтар жетекчилерге үзгүлтүксүз жеткирилип турууга тийиш.
- 88.** Кеминде адам укуктары жаатындагы тобокелдиктерди талдоо төмөнкү учурларда жүргүзүлүүгө тийиш:
- a.** конструкцияга олуттуу өзгөртүүлөрдү киргизүүдөн, маанилүү саясий чечимдерди кабыл алуудан (анын ичинде жарнама системасына байланыштуу чечимдерди, эгер колдонулса), ишмердүүлүктөгү өзгөрүүлөрдөн же жаңы ишмердүүлүк түрлөрүн же өнөктөштүк мамилелерди киргизүүдөн мурда;
 - b.** аялуу же маргиналдашкан абалдагы калк топторунун, ошондой эле аялдардын жана кыздардын, журналисттердин, чыгармачыл кызматкерлердин, адам укуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоочулардын укуктарын коргоо үчүн мезгил-мезгили менен;³⁴
 - c.** шайлоо процесстеринин ак ниеттүүлүгүн коргоо максатында шайлоолордун алдында;³⁵
 - d.** өзгөчө кырдаалдарга, кризистерге, чыр-чатактарга же иш жүргүзүү шарттарындагы олуттуу өзгөрүүлөргө жооп катары.³⁶
- 89.** Адам укуктарынын сакталышын текшерүү процессинде платформалар аялуу жана четтетилген кырдаалдагы топтор үчүн мүнөздүү болгон тобокелдиктерди аныктоо максатында ар түрдүү кызыктар тараптар менен маңыздуу өз ара аракеттенүүнү камсыз кылышы керек. Ошондой эле мындай баалоолор кандайча түзүлөрү боюнча эксперттик жана көз карандысыз пикирлерге санариптик платформалардын ачык болушу өзгөчө маанилүү.
- 90.** Башынан тартып эле платформалар колдонуучуларды угуу, алар менен диалог жүргүзүү жана процесске тартуу үчүн атайын мейкиндиктерди түзүшү керек. Бул өзгөчө куугунтукка же зомбулукка кабылган адамдарга, алардын өкүлдөрүнө, ошондой эле аялуу жана четтетилген кырдаалдагы топторго, аялдарга жана кыздарга, журналисттерге жана чыгармачыл ишмерлерге тиешелүү. Мындай катышуу платформанын саясаттарын жана процесстерин калыптандырууга багытталышы керек. Анын алкагында эл аралык адам укуктарынын укуктук нормаларына ылайык чектелиши мүмкүн болгон контентти аныктоо жана ага каршы чара көрүү жолдору, ошондой эле аныкталган тобокелдиктерди жоюу боюнча мүмкүнчүлүктөр жана чечимдер каралышы мүмкүн.

34. Контекстке жараша жоболорду караңыз, 126-пункт.

35. Контекстке жараша жоболорду караңыз, 127–137-пункттар.

36. Контекстке жараша жоболорду караңыз, 138–140-пункттар.

2-принцип. Платформалар дизайн, контентти модерациялоо жана тандоо процесстеринде эл аралык адам укуктары стандарттарын сактоого милдеттүү.

91. Санариптик платформалар адам укуктарын жана мыйзамдуу процедура-ларды долбоорлоо (дизайн) процессинин бардык этаптарында, ошондой эле контентти модерациялоо жана тандоо саясаты менен практикасында эске алууну камсыз кылышы керек.

Долбоорлоо процесстери

92. Жаңы өнүмдөрдү долбоорлоо, ошондой эле санариптик платформалардын контентти модерациялоо жана тандоо саясаттары компаниялардын адам укуктарын урматтоого тиешелүү милдеттенмелерине ылайык келиши керек. Бул милдеттенмелер БУУнун Бизнес жана адам укуктары боюнча Жетектөөчү принциптеринде жана башка белгиленген эл аралык адам укуктары стандарттарында белгиленген.
93. Санариптик платформалар долбоорлоо процессинде, контентти модерациялоо жана тандоо саясаттарында, практикаларында жана системаларында дискриминацияга жол бербөө жана бардык колдонуучуларга бирдей мамиле жасоо принциптерин сакташы керек. Бул аялдар, кыздар, аялуу жана четтетилген топтор, анын ичинде жергиликтүү жамааттар үчүн алгоритмдердеги, стереотиптердеги жана дискриминациялык контентти модерациялоо практикаларын камтыйт. Бардык колдонуучулар өз жөндөмү жана билими кандай болбосун, платформанын кызматтарын толук колдонуп, өз ара аракеттене алышы керек.

Контентти модерациялоо жана тандоо саясаттары менен практикалары

- 94.** Контентти модерациялоо жана тандоо системалары, анын ичинде автоматташтырылган жана автоматташтырылбаган компоненттер, ишенимдүү жана натыйжалуу болушу керек жана платформанын бардык иш жүргүзгөн юрисдикциялары боюнча модерацияланган контент көлөмүнө ылайык деңгээлде жүргүзүлүшү зарыл. Бул ыкмалар тактыкка жана дискриминацияга жол бербөөгө багытталууга тийиш. Контентти модерациялоо жана тандоо эл аралык адам укуктарынын мыйзамдары жана стандарттары менен шайкеш колдонулушу керек, өзгөчө сөз эркиндиги жана маданий ар түрдүүлүк бузулбашы керек.
- 95.** Контентти модерациялоо чечимдери бардык региондордо жана тилдерде ачык-айкын жүргүзүлүп, контекстти, тил нюанстарын жана маданий өзгөчөлүктөрдү эске алууга тийиш.
- 96.** Көп тилдүү чөйрөдө иштеген платформалар адам башкарган жана автоматташтырылган контентти модерациялоо бардык негизги тилдерде (аз дегенде) жеткиликтүү болушун жана контент көлөмүнө жараша масштабда жүргүзүлүшүн камсыз кылышы керек.
- 97.** Санариптик платформалар балдарга карата сексуалдык зордук-зомбулук материалдарын же террордук аракеттерди түз трансляциялоо учурларын бардык адамдардын, анын ичинде аялуу жана четтетилген кырдаалдардагы топтордун укуктарына урмат көрсөтүү менен тез жана натыйжалуу алып салууга милдеттүү. Ошол эле учурда, кылмыштарды иликтөө жана соттоо үчүн маанилүү болушу мүмкүн болгон контентти өчүрбөстөн, мыйзамды жүзөгө ашыруу органдары жана изилдөөчүлөр тарабынан коопсуз сакталуусун камсыз кылышы зарыл.
- 98.** Жогоруда баяндалгандай, сөз эркиндиги укугун камсыз кылуу жана контентке коюлган чектөөлөрдүн эл аралык адам укуктары мыйзамдарына жана стандарттарына, өзгөчө Эл аралык пакттын 19 (3) жана 20-беренелерине ылайык болуусу Мамлекеттин милдети болуп саналат. Бирок, санариптик платформалар контентти модерациялоо жана тандоо учурунда жасаган аракеттери алардын кызмат көрсөтүү шарттарына жана коомдук стандарттарына ылайык жүргүзүлгөнүн көрсөтө билиши керек жана тиешелүү учурда жөнгө салуу системасына же көз карандысыз сот органдарына өз милдеттерин аткаруудагы иш-аракеттери жана/же пландары боюнча так отчет бериши зарыл.
- 99.** Контентке чектөө киргизүү чараларын караган учурда, платформалар Эл аралык пакттын 19 (3)-беренесинде көрсөтүлгөн сөз эркиндигине мыйзамдуу чектөөлөрдүн шарттарын жана 20 (2)-беренедө белгиленген дискриминацияга, кастыкка же зордук-зомбулукка чакырык катары эсептелген жек көрүүнү пропагандалоого тыюу салууну эске алышы керек, ошондой эле мындай контентти аныктоо үчүн Рабат аракет планындагы алты критерийди колдонушу зарыл.
- 100.** Санариптик платформалар эл аралык адам укуктарынын мыйзамдары жана стандарттары боюнча уруксат берилген чектөөгө дуушар болушу мүмкүн болгон контентти аныктаганда, төмөнкү чараларды көрүшү керек: альтернативдүү ишенимдүү маалымат берүү; контенттин чыгышы боюнча колдонуучуларга

эскертүү берүү; аялдарга карата стереотиптерди же гендердик зордук-зомбулукту чагылдырган контентти эске алуу менен мындай контентти алгоритмдик түрдө көбөйтүүнү чектөө же токтотуу; контенттин жарнамалык кирешеден бөлүнүшүн токтотуу; же контентти өчүрүү/алып салуу.³⁷

Контентти адам модераторлор тарабынан модерациялоо

- 101.** Контентти модерациялаган адистер (платформалардын түз кызматкерлери же аутсорсинг аркылуу тартылгандар) тийиштүү деңгээлде окутулуп, платформада колдонулган тилдерди билүүгө жана жергиликтүү тилдик-маданий контекстти түшүнүүгө тийиш. Алар тандоодон жана баалоодон өтүп, психологиялык колдоо менен камсыздалышы керек. Платформалар модераторлорду зордук-зомбулук же тынчсыздандыруучу контентке үзгүлтүксүз дуушар болуудан коргоо үчүн жетиштүү каржыланган колдоо программаларын түзүшү зарыл. Модераторлордун саны контенттин көлөмүнө жана татаалдыгына шайкеш болушу керек.
- 102.** Платформалар, айрыкча жергиликтүү билим же тажрыйба жетишсиз болгон өлкөлөрдө же аймактарда, контентти модерациялоо боюнча чечим кабыл алууда үчүнчү тараптагы кызмат көрсөтүүчүлөр, тышкы уюмдар же эксперттер менен өнөктөштүк кылабы же жокпу — бул тууралуу ачык билдириши керек. Бул учурда платформалар ар дайым тиешелүү кам көрүүнү сактап, коопсуздугуна тобокелдик жаралган учурда өнөктөштөрдү ачыкка чыгарбоого тийиш.

Контентти модерациялоо жана тандоо үчүн автоматташтырылган системаларды колдонуу

- 103.** Тиешелүү учурларда санариптик платформалар контентти модерациялоо, тандоо жана сунуштоо механизмдеринде колдонулган автоматташтырылган жана адам катышкан куралдардын тактыгын, ишенимдүүлүгүн, ошондой эле мүмкүн болгон бир тараптуулук же басмырлоо тобокелдиктерин аныктоо үчүн туруктуу тышкы аудиттерди жүргүзүүгө тийиш. Бул аудиттер ар кандай контент түрлөрүн, тилдерди, маданияттарды жана контексттерди камтууга, ошондой эле платформалардын тилдик мүмкүнчүлүктөрүн жана юрисдикциялар боюнча ырааттуу колдонулушун баалоого тийиш. Мындан тышкары, платформалар жарнама системаларынын адам укуктарына, маданий ар түрдүүлүккө жана гендердик теңчиликке тийгизген таасирин көз карандысыз баалоодон үзгүлтүксүз өткөрүп турушу керек. Бул баалоолордун жыйынтыктары коомчулукка ачык жарыяланышы зарыл.³⁸

37. Колдонулган чаралар дайыма коргогусу келген легитимдүү максатка пропорционалдуу болушу керек. Контентти өчүрүү же аккаунтту токтотуу/бөгөттөө акыркы мүмкүн болгон чара катары колдонулушу керек жана өтө олуттуу учурларда гана колдонулушу зарыл.

38. Бир мүмкүнчүлүк — көз карандысыз аудиттер жана баалоолорду дүйнөлүк стандарттарга ылайык жүргүзүү. Идеалдуу учурда, бул отчетторду көз карандысыз орган текшерип, кайсы жөнгө салуу форматы болбосун ошол эле отчетторду колдонсо болот.

- 104.** Санариптик платформалар ушул колдонмонун жоболоруна ылайык, платформанын кызматтарынын дизайнынын кайсы бир аспектиси контенттин күчөтүлүшүнө алып келиши мүмкүн экенин аныктоого тийиш. Бул контент эл аралык адам укуктары мыйзамдарына жана стандарттарына ылайык уруксат берилген чектөөлөргө дуушар болушу мүмкүн. Платформалар аны аныктагандан кийин зарыл чараларды көрүшү керек.
- 105.** Платформалар ошондой эле адам жана автоматташтырылган куралдарды камтыган тандоо жана сунуштоо системалары уруксат берилген чектөөлөргө дуушар болушу мүмкүн болгон контентти күчөтпөөгө кепилдик бериши керек.
- 106.** Платформалар автоматташтырылган тандоо же сунуштоо механизмдеринин тилдик чектөөлөрү себеп болгондуктан гана, эл аралык адам укуктары мыйзамы жана стандарттары боюнча чектөөгө дуушар болушу мүмкүн болгон контентти күчөтпөшү керек.
- 107.** Санариптик платформалар автоматташтырылган системаларды колдонуу жана алардын таасири тууралуу жөнгө салуу системасына түшүндүрмө бере алышы керек. Бул системалардын маалымат топтоо, максаттуу жарнама, ошондой эле контентти ачыкка чыгаруу, классификациялоо жана/же өчүрүү, анын ичинде чыгармачылык жана шайлоо менен байланыштуу контентке тийгизген таасирин камтышы зарыл.
- 108.** Санариптик платформалар колдонуучуларга контентти тандоо жана модерациялоо системаларын жөндөөгө мүмкүнчүлүк бериши керек. Колдонуучулар көрө турган контентти көзөмөлдөй алышы жана популярдуу темалар боюнча ар кандай булактардан жана пикирлерден кантип маалымат алаарын оңой түшүнө алышы зарыл. Платформалар ошондой эле колдонуучуларга жеке маалыматтарды чогултуу жана контентти сунуштоочу механизмдердин ачык же болжолдуу артыкчылыктарга канчалык жооп бере турганын жөнгө салуу мүмкүнчүлүгүн бериши милдеттүү болушу мүмкүн.
- 109.** Санариптик платформалар балдардан түздөн-түз же кыйыр түрдө алынган же балдар жөнүндө башка булактардан алынган жеке маалыматтарды профилдерди түзүү үчүн колдонбошу керек.

Эскертүү

- 110.** Санариптик платформалар контентти алып салган учурда колдонуучуларга билдирүү жөнөтүп, анын себебин түшүндүрүшү керек. Бул колдонуучуларга алардын контентине карата эмне себептен чара көрүлгөнүн, кандай ыкма колдонулганын (автоматташтырылган механизмдер аркылуу же адам тарабынан каралган соң) жана кайсы платформанын эрежелерине ылайык аракет көрүлгөнүн түшүнүүгө мүмкүндүк берет. Санариптик платформалар ошондой эле колдонуучуларга мындай чечимдерге каршы даттанууга мүмкүндүк берген процесстерди түзүшү керек (125–128-пункттарды караңыз). Бул талап ишкананын көлөмүнө жана колдонуучулардын чараларга каршы натыйжалуу даттануу процедураларынын деңгээлине жараша айырмаланышы мүмкүн.

3-принцип. Платформалар ачык-айкын болууга тийиш.

- 111.** Санариптик платформалар коомчулукка жана жөнгө салуу системасына ачык-айкындык жана түшүнүктүүлүк принциптерин кандай сактап жатканы жана өз кызмат көрсөтүү шарттары жана коомдук стандарттарга кандай шайкеш иштеп жатканы тууралуу үзгүлтүксүз отчет бериши керек. Бул өкмөттүн маалымат талаптарына же контентти алып салууга болгон жоопторун да камтыйт.³⁹ Бул жобонун ишке ашырылышы компаниянын көлөмүнө жараша өзгөрүлүшү мүмкүн, кичи компаниялар жана стартаптарга жүктөмдү азайтуу максатында.
- 112.** Ачык-айкындык маанилүү болушу керек — берилген маалымат мүмкүн болушунча так жана кыска, ошондой эле зарыл болгон учурда жетиштүү деталдуу жана татаал болушу зарыл. Ачык-айкындык жөн гана юридикалык тексттерди же маалымат топтомун берүү эмес, кызыктар тараптарга маалыматты түшүнүп, негиздүү чечим чыгарууга мүмкүндүк берүү болуп саналат.
- 113.** Бул колдонмодо берилген ачык-айкындык стандарттары бардык компаниялар үчүн минималдуу талап катары каралышы мүмкүн жана ар кандай жөнгө салуу системасынын чөйрөсүнө кирген компаниялар бул деңгээлди сактоого милдеттүү.

Маанилүү ачык-айкындуулук

- 114.** Санариптик платформалардын ачык-айкындуулук механизмдеринин эффективдүүлүгү эл аралык стандарттарга ылайык көз карандысыз түрдө

39. Санариптик платформалардын ачык-айкындуулук боюнча нускамалары UNESCOнун “Letting the Sun Shine In: Transparency and Accountability in the Digital Age” деген документинде көрсөтүлгөн 26 жогорку деңгээлдеги принциптерде табылышы мүмкүн. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377231>

бааланышы керек. Бул баалоо сапаттык жана эмпирикалык сандык ыкмалар аркылуу жүргүзүлүп, берилген маалыматтын максатка жетүүдө натыйжалуу болгондугу аныкталышы зарыл. Баалоо жыйынтыктары коомчулукка туруктуу түрдө жеткиликтүү болушу керек.

- 115.** Санариптик платформалар контентти модерациялоо жана тандоо саясатынын бардык этаптарында адам укуктары жана тийиштүү процесс принциптери эске алынган камсыз кылуу үчүн колдонгон чаралары тууралуу маалыматты жарыялоого тийиш. Бул коомчулукка жеткиликтүү маалымат төмөнкүлөрдү камтышы керек:

Санариптик платформалардын кызмат көрсөтүү эрежелери боюнча ачык-айкындуулук

- a.** Контентти модерациялоо жана тандоо үчүн колдонулган чаралар, платформанын кызмат көрсөтүү эрежелеринде көрсөтүлгөн, мисалы, тыюу салынган контенттер же колдонуучулардын тизмеси.
- b.** Кызмат көрсөтүү эрежелерин жүзөгө ашыруу жана колдонуучуларга санкция колдонуу үчүн колдонулган процесстер жөнүндө маалымат, ошондой эле өкмөттүн контентти алып салуу, чектөө же жайылтуу боюнча суроо-талаптары.
- c.** Кызмат көрсөтүү эрежелерин колдонуу менен байланыштуу чектөөлөрдүн себеби жөнүндөгү маалымат ачык жана оңой жеткиликтүү форматта берилүүсү керек.
- d.** Тыюу салынган же платформа эрежелерине ылайык чара көрүлө турган контенттин түрлөрү, жана колдонулган чаралар, анын ичинде колдонуучунун аккаунтун убактылуу же туруктуу токтотуу шарттары.

Контентти модерациялоо жана тандоо саясаты менен практикаларынын аткарылышы боюнча ачык

- e.** Контенттин кандайча модерацияланып жана тандалып жаткандыгы, анын ичинде автоматташтырылган ыкмалар жана адамдык текшерүү жолу менен жүргүзүлүшү, ошондой эле кызмат көрсөтүү эрежелерине же өкмөттүн суроо-талаптарына ылайык алынган же чектелген контент. Буга бул системалар жараткан натыйжалар, жыйынтыктар жана таасирлер боюнча сандык жана сапаттык маалымат камтылышы керек.
- f.** Контентти модерациялоо жана тандоо саясатына жасалган бардык өзгөртүүлөр колдонуучуларга жеткиликтүү форматта мезгил-мезгили менен маалымдалышы керек.
- g.** Контентти модерациялоо жана тандоо максатында колдонулган автоматташтырылган ыкмалар тууралуу маалымат, анын ичинде

автоматташтырылган ыкманын карап чыгуу процессиндеги ролу, ошондой эле анын максаттарды аткарууда пайдасы жана чектөөлөрү боюнча көрсөткүчтөр.

- h.** Контентти модерациялоо жана тандоо боюнча сөз эркиндиги, маалыматка жетүү жана маданий ар түрдүүлүктү коргоо максатында киргизилген бардык коргоочу чаралар, анын ичинде өкмөттүн суроо-талаптарына жооп катары киргизилгендер. Бул өзгөчө коомчулукка маанилүү темаларга тиешелүү, анын ичинде журналисттик, чыгармачылык жана маданий контент, ошондой эле интеллектуалдык менчик укуктары боюнча болушу керек.
- i.** Платформада иштеген же аутсорсинг аркылуу тартылган модераторлордун саны, алардын жергиликтүү тилдерди жана контекстти билүү деңгээли, ошондой эле алар ички кызматкерлер же келишимдик адистер экени тууралуу маалымат.
- j.** Колдонуучулардын жеке маалыматтары кандай жыйналары, колдонулары, ачылары, сакталары жана бөлүшүлөрү, ошондой эле контентти модерациялоо жана тандоо максатында алгоритмдик чечимдерди кабыл алуу үчүн кайсы жеке жана сезимтал маалыматтар колдонулары тууралуу маалымат. Бул ошондой эле жеке маалыматтардын башка уюмдар менен кантип бөлүшүлөрүн жана платформанын кандайча башка булактардан, мисалы, колдонуучу профили же санариптик экосистеманын башка бөлүктөрү менен өз ара аракеттенүү аркылуу маалыматтарды алат экенин камтыйт.

Колдонуучулардын даттанууларын караган механизмдердеги ачык-айкындык

- k.** Контентти өчүрүү, бөгөттө же контентти бөгөттөөдөн баш тартуу боюнча даттанууларга байланыштуу маалымат жана колдонуучулар даттануу процессине кантип кайрыла аларын түшүнүүсү керек. Бул маалыматтар даттануулар кабыл алынган, каралган же четке кагылган учурлар, алардын жыйынтыктары, ошондой эле мамлекеттик органдардан келген даттануулар жана аларга жасалган аракеттер тууралуу сандык жана сапаттык маалыматтарды камтышы керек.

Санариптик платформалардагы жарнама практикасынын ачык-айкындыгы

- l.** Жарнаманы бизнес моделинин бир бөлүгү катары колдонгон санариптик платформалар саясий жана коомдук кызыкчылыктагы жарнамалар тууралуу, анын ичинде автору жана жарнамаларды төлөгөн тараптар жөнүндө маалыматтарды ачык онлайн китепканада сактоосу керек.
- m.** Жарнама жүргүзүү, маалыматтарды чогултуу жана жарнама системаларынын адам укуктары жана гендердик таасирин баалоо натыйжалары.

- n.** Колдонуучуларга кайсы негизде аларга белгилүү бир жарнамалар көрсөтүлөрү тууралуу түшүнүк берүүчү маалыматтар.
- o.** Толук автоматташтырылган контент ушундай деп белгилениши керек.

Изилдөө максатында маалыматка жетүү

- 116.** Санариптик платформалар текшерүүдөн өткөн изилдөөчүлөргө платформалардын таасирин түшүнүү үчүн зарыл болгон жеке эмес жана псевдонимдүү маалыматка жетүүнү камсыз кылышы керек. Бул маалыматтар өтүмөнүн негизинде жана үзгүлтүксүз түрдө автоматташтырылган жолдор менен, мисалы, программалык интерфейс (API) же маалыматтарды талдоого мүмкүнчүлүк берүү максатында башка ачык жана жеткиликтүү техникалык чечимдер аркылуу берилиши керек.
- 117.** Санариптик платформалар коомдук кызыкчылыкка байланыштуу жана белгиленген шартта жетиштүү жана зарыл болгон учурда журналисттерге жана адилеттик үчүн иш жүргүзгөн уюмдарга жеке эмес маалыматка жетүүнү камсыз кылууга тийиш. Колдонуучулардын купуялуулугун жана жеке маалыматтарын коргоо үчүн кошумча коопсуздук чаралары көрүлүшү керек, мисалы, маалымат топтомдорун ар кандай чаралар аркылуу анонимдештирүүнү камсыз кылуу, анын ичинде бөлүшүүдөн мурун идентификацияны алып салуу жана үлгүлөрдү алуу, ошондой эле бизнестин менчик маалыматын, соода сырларын жана коммерциялык купуялуулукту сактоо.
- 118.** Платформалар маалыматтарга жетүү үчүн ишенимдүү интерфейсдерди түзүп, жынысына жана башка тиешелүү кесилишүүчү факторлорго (мисалы, расасына, улутуна, жашына, социалдык-экономикалык абалына, майыптыгына ж.б.) негизделген маалыматтарды бөлүштүрүшү керек. Жөнгө салуу системасы изилдөө максатында кандай маалымат пайдалуу, жетиштүү жана адилеттүү экенин аныкташы керек.

4-принцип. Платформалар колдонуучулар үчүн маалымат жана куралдарды жеткиликтүү кылат.

Тил жана жеткиликтүүлүк

- 119.** Платформалар өзүнүн бардык кызмат көрсөтүү эрежелерин ар бир өлкөнүн расмий жана негизги тилдеринде жеткиликтүү кылышы керек. Колдонуучуларга алардын өз тилинде жооп берүүгө жана даттанууларын тең карап чыгууга мүмкүнчүлүк түзүлүшү, ошондой эле контентти колдонуучунун тилинде модерациялоо жана тандоо жөндөмү камсыздалышы зарыл. Жеткиликтүүлүктү жакшыртуу үчүн автоматташтырылган тил котормочулары колдонулушу мүмкүн, бирок алардын техникалык чектөөлөрүнө улам тактыгы үзгүлтүксүз көзөмөлдө болушу керек.
- 120.** Платформалар колдонуучу кызмат менен өз ара аракеттенген тилде отчеттордун, эскертүүлөрдүн жана даттануулардын жол-жоболорунун жеткиликтүүлүгүн камсыз кылышы керек.
- 121.** Санариптик платформаларга балдар кире турган болсо, бардык балдарга маалыматка тең жана натыйжалуу жеткиликтүүлүктү камсыз кылышы, алардын сөз эркиндиги жана купуялыгы корголушу зарыл.⁴⁰ Тейлөө шарттары жана коомдук стандарттар балдар үчүн жаш курагына ылайыктуу тилде жеткиликтүү болушу керек жана зарылчылыкка жараша ар түрдүү балдардын көз карашын эске алуу менен түзүлүшү керек. Мындан тышкары, мурунку

40. БУУАЖКБ. 2021-ж. "General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment." [https:// www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens- rights-relation](https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens-rights-relation).

бөлүмдө белгиленгендей, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдардын маалыматка бирдей деңгээлде жетүүсүн камсыз кылуу үчүн алардын муктаждыктарына өзгөчө көңүл буруу керек.

- 122.** Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын укуктары ар дайым эске алынууга тийиш, айрыкча алар платформаны колдонуу жана даттанууларды берүү жолдоруна көңүл бурулушу керек. Платформалардан кызмат көрсөтүү шарттарына, отчетторуна, билдирүүлөрүнө жана даттанууларына байланыштуу маалыматты жеткиликтүү кылуу үчүн зарыл болгон өзгөртүүлөрдү киргизиши күтүлөт.

5-принцип. Платформалар тиешелүү кызыкдар тараптар алдында отчеттуу болууга тийиш.

Колдонуучунун билдирүүлөрү

- 123.** Платформалар колдонуучулар жана колдонбогондор, же алардын кызыкчылыктарын коргогон үчүнчү тараптар саясаттын мүмкүн болгон бузулуштары жөнүндө кабарлай алгыдай атайын билдирүү механизмдерин түзүшү керек. Аялуу жана четтетилген кырдаалдардагы топтор үчүн натыйжалуу жана жеткиликтүү даттануу механизмдери каралууга тийиш. Ошондой эле колдонуучулардын даттанууларына жооп берүүдө жергиликтүү контекстти эске алган, маданий жактан сезимтал система колдонулушу зарыл. Балдар үчүн тез жана колдонууга жеңил өзүнчө билдирүү механизмдери түзүлүшү керек.
- 124.** Колдонуучулардын билдирүү системасы адамдарга коркунуч туудурган контентке байланышкан маселелерге өзгөчө артыкчылык берип, ыкчам жооп кайтарууну камсыз кылууга, зарыл учурда даттанууну жогорулатуу үчүн атайын канал же жол-жобону сунуштоого тийиш. Бул, айрыкча, адам укуктарынын бузулушу, анын ичинде гендердик негиздеги зомбулук жана кысым көрсөтүү учурларында маанилүү.
- 125.** Компаниялар координацияланган жасалма аракеттер аркылуу билдирүү системасын кыянат пайдалануунун алдын алууга умтулушу керек.

Колдонуучулардын даттануусу жана укуктук коргоо чаралары

- 126.** Колдонуучуларга (ошондой эле белгилүү бир контенттин таасирине кабылган колдонуучу эмес адамдарга) өз тынчсызданууларын билдирүүгө жана тиешелүү укуктук коргоо чараларын алууга мүмкүндүк берген платформа ичиндеги жана тышкы натыйжалуу механизмдер болушу керек. Бул механизмдер жергиликтүү тилде түшүнүктүү, ишенимдүү,⁴¹ жана түшүнүктүүд аттануу каналын камтууга тийиш, ал эми колдонуучуларга алардын даттануусунун жыйынтыгы жөнүндө кабар берилиши керек.
- 127.** Даттанууларды кароо механизми БУУнун Бизнеси жана адам укуктарын жетектөөчү принциптеринде белгиленген жети принципке ылайык иштеши зарыл: мыйзамдуулук, жеткиликтүүлүк, алдын ала айкындуулук, адилеттүүлүк, ачык-айкындык, укуктарга шайкештик жана үзгүлтүксүз үйрөнүү.
- 128.** Контент өчүрүлгөндө, атайын белгиленгенде, комментарий калтыруу же кайра бөлүшүү чектелгенде, жарнамалык байланыштан ажыратылганда же күчөтүү жана сунуштоо жагынан өзгөчө чектөөлөр коюлганда, санариптик платформалар колдонуучуларга бул тууралуу жана даттануу тартибин түшүндүрүп билдирүүгө тийиш. Бул колдонуучуларга эмне үчүн мындай чечим кабыл алынганын, ал автоматташтырылган ыкма же адам тарабынан кароо аркылуу жасалганын жана кайсы платформа эрежелерине таянып колдонулганын түшүнүүгө мүмкүндүк берет. Платформалар мындай чечимдерге даттанууга жана тиешелүү укуктук коргоо чараларын издөөгө шарт түзүшү керек.
- 129.** Компаниялар даттануу жана укуктук коргоо механизмдери координацияланган жасалма аракеттер аркылуу кыянат пайдаланылбашын камсыз кылуу үчүн тиешелүү чараларды көрүүгө тийиш.

41. Колдонуучулардын коопсуздугун камсыз кылуу жана эл аралык адам укуктарынын мыйзамдарына жана стандарттарына шайкештикти сактоо.

Контекстке тиешелүү жоболор

Бардык аялуу жана четтетилген кырдаалдагы адамдардын, аялдар менен кыздардын, ошондой эле сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү мүмкүнчүлүгүн ишке ашырууга байланыштуу тобокелчиликке кабылышы мүмкүн болгон адистердин, мисалы, журналисттердин, чыгармачыл адамдардын, адам укуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоочулардын укуктарын коргоо

130. Санариптик платформалар аялдар менен кыздарга, аялуу жана четтетилген кырдаалдагы адамдарга, ошондой эле журналисттерге, чыгармачыл адамдарга, адам укуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоочуларга карата жетиштүү деңгээлде атайын коргоо чараларын камсыз кылууга тийиш. Бул максатта санариптик платформалар төмөнкү аракеттерди көрүшү керек:

- a.** Аялуу жана четтетилген кырдаалдагы адамдар, аялдар жана кыздар, ошондой эле журналисттер, чыгармачыл адамдар, адам укуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоочулар үчүн системалык тобокелдиктерди аныктоо максатында санариптик платформалар өз саясатына, контентти модерациялоо системаларына жана алгоритмдик ыкмаларына карата адам укуктарына жана гендердик таасирге үзгүлтүксүз баалоо жүргүзүүгө тийиш. Мындай баалоолордун жыйынтыгына жараша аныкталган тобокелдиктерди азайтуу үчүн саясаттарын жана практикаларын тиешелүү түрдө ылайыкташтыруусу керек.
- b.** Купуялуулукту коргоочу технологияларды колдонуу аркылуу сырткы изилдөөчүлөргө платформанын ички маалыматтарына жетүү мүмкүнчүлүгүн берүү; бул онлайн гендердик зомбулуктун же жаңы технологиялардан улам

келип чыккан башка зомбулук тенденцияларынын алгоритмдер аркылуу күчөтүлүшүн аныктоого көмөк көрсөтөт.

- c. Контентти модерациялоо жана тандоо үчүн алгоритмдик чечимдерди иштеп чыгууга атайын даярдалган жана инклюзивдүү инженердик топторду түзүү.
- d. Жаңы технологиялардагы гендердик, маданий жана башка бир жактуу мамилелерди аныктоо жана жоюу үчүн инклюзивдүү, структураланган коомдук кайтарым байланыш механизмдерин иштеп чыгуу жана ишке киргизүү.
- e. Көз карандысыз жаңылыктарды жарыялоочуларга жана алардын кызматында жайгаштырылган журналисттик контентке карата алардын системаларынын жана процесстеринин адам укуктарына тийгизген таасирин баалоо.
- f. Санариптик платформалардагы көз карандысыз маалымат уюмдарына бирдей мамиле кылууну камсыз кылуу.
- g. Айрыкча аялуу жана четтетилген кырдаалдагы адамдарды, аялдарды жана кыздарды, ошондой эле журналисттерди, чыгармачыл адамдарды, адам укуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоочуларды цензуралоо максатында кыянаттык менен колдонулушу мүмкүн болгон билдирүү эрежелерин жана контентти модерациялоо механизмдерин пайдаланууга жол бербөө үчүн жол-жоболорду түзүү.

Шайлоо процессинин бүтүндүгүн камсыз кылуу боюнча атайын чаралар⁴²

- 131.** Санариптик платформалар шайлоо процессинин бүтүндүгүн сактоо аркылуу демократиялык институттарды колдоодогу өз ролун таанып, ошого жараша аракеттениши керек. Алар улуттук деңгээлдеги маанилүү шайлоолордун, олуттуу регионалдык шайлоолордун же конституциялык референдумдардын (мисалы, президенттик башкаруу системасында мыйзам чыгаруу органы же мамлекет башчысы боюнча) алдында жана жүрүшүндө шайлоо циклинин бүтүндүгүнө байланыштуу атайын тобокелдиктерди баалоо процесстерин түзүшү зарыл.
- 132.** Бул баалоолор адам укуктарын тийиштүү түрдө текшерүүгө ылайык ачык-айкын болушу жана шайлоого тиешелүү бардык тараптардын пикирин эске алуу менен жүргүзүлүшү керек. Аныкталган тобокелдиктерди азайтуу боюнча конкреттүү чараларды көрүү максатында баалоолор шайлоо иш-чараларынын алдында жүргүзүлүшү керек. Аял шайлоочуларга, талапкерлерге, активисттерге, шайланган өкүлдөргө жана шайлоону башкаруу кызматкерлерине карата онлайн зомбулуктун көбөйүшүн эске алуу менен, баалоолор гендердик мамилени камтышы керек.

42. Көбүрөөк маалыматты UNESCOнун "Elections in digital times: A guide for electoral practitioners" (2022) деген басылмасынан [<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382102>] табууга болот, ошондой эле "Joint Declaration on freedom of expression in the digital age" (2020) деген биргелешкен декларациядан, бул документти Бириккен Улуттар Уюмунун Адеп-укук боюнча атайын өкүлү, Европа Коопсуздук жана Кызматташтык Уюмунун (OSCE) Медиа эркиндиги боюнча өкүлү жана Американын мамлекеттер уюмунун (OAS) Атайын өкүлү даярдаган [https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Is-sues/Opinion/JointDeclarationDigitalAge_30April2020_EN.pdf].

- 133.** Санариптик платформалар колдонуучуларга бардык түрдөгү маалыматтарга жана идеяларга эл аралык адам укуктары мыйзамдарына ылайык жеткиликтүүлүктү камсыз кылуу үчүн тийиштүү аракеттерди жасашы керек. Айрыкча, автоматташтырылган куралдар шайлоо менен байланыштуу контентке жана ар түрдүү көз караштарга жетүүнү чектебеши керек.
- 134.** Баалоо процесси ичинде санариптик платформалар өз өнүмдөрү, саясаты же саясий жарнама боюнча практикалары партиялардын же талапкерлердин билдирүүлөрүн жайылтуусуна кедергисин тийгизбей тургандыгын карап чыгышы керек.
- 135.** Санариптик платформалар шайлоо циклында эл аралык адам укуктары мыйзамдары жана стандарттарына ылайык уруксат берилген чектөөлөргө дуушар болушу мүмкүн болгон контентти жөнгө салуу үчүн тийиштүү аракеттерди жасашы керек. Буга көз карандысыз фактыларды текшерүү, жарнама архивдери, коомдук эскертүүлөр жана башка чараларды камтыган аракеттер кириши керек. Ар бир юрисдикциянын конкреттүү шарттарына ылайык тиешелүү расмий көз карандысыз жөнгө салуучу органдар менен кызматташуу зарыл болушу мүмкүн.
- 136.** Санариптик платформалар, зарыл болгон учурда, колдонгон автоматташтырылган куралдарынын колдонулушу жана алардын практикалык таасири тууралуу ачык маалымат берүүгө тийиш, бирок бул куралдардын иштешин камсыз кылган конкреттүү программалык кодду милдеттүү түрдө ачып берүү талап кылынбайт. Бул куралдар маалымат чогултууга, максаттуу жарнамага, контентти бөлүшүүгө, рейтингге киргизүүгө менен/же өчүрүүгө тийгизген таасирлерин, айрыкча шайлоо менен байланыштуу контентке, эске алуу менен берилет.
- 137.** Санариптик платформалар ошондой эле шайлоодон мурун жана шайлоо учурунда бардык тиешелүү кызыктар тараптар жана жөнгө салуу системасы менен байланышта болушу керек, эгерде администратор же колдонуучулар/добуш берүүчүлөр тарабынан тынчсыздануулар жаралса, байланыш каражаттарын түзүү керек. Ар бир юрисдикциянын конкреттүү шарттарына ылайык тиешелүү расмий жөнгө салуучу органдар менен кызматташуу зарыл болушу мүмкүн.
- 138.** Шайлоо циклдерине таасир этүүгө багытталган жарнамаларды кабыл алган санариптик платформалар мындай контентти ачык эле саясий жарнама катары белгилеши керек. Платформанын колдонуу шарттарында жарнаманы каржылаган тарап, каржылоо суммасы жана жарнамаланган тарап тууралуу ачык маалымат берүү милдети көрсөтүлүп, бул түрдөгү жарнамаларга бирдей контентти модерациялоо жана тандоо эрежелери туруктуу колдонулушу керек.
- 139.** Санариптик платформалар саясий партиялар жана партиянын өкүлдөрү болгон жеке адамдар тарабынан жарыяланган посттордун монетизациясын көзөмөлдөшү керек.
- 140.** Платформалар мындай жарнамалар/посттор кайсы демографиялык топторго багытталганын коомчулукка ачык көрсөтүшү керек.

141. Платформалар бул жарнамаларды жана каржылоо менен байланышкан бардык тиешелүү маалыматтарды коомчулукка жеткиликтүү жана үзгүлтүксүз жаңыланып туруучу онлайн китепканада сакташ керек.

Кризис, куралдуу кагылыш жана өзгөчө кырдаалдарда конкреттүү чаралар

142. Адам укуктарын коргоо максатында санариптик платформалар кризистерге, куралдуу кагылыштарга жана башка өзгөчө кырдаалдарга, анын ичинде коомдук саламаттык сактоо кырдаалдарына жооп берүү үчүн адам укуктары боюнча тийиштүү текшерүүлөрдү жүргүзүшү керек. Бул текшерүүлөр компаниянын ишмердүүлүгү, өнүмдөрү, кызматтары жана жарнамалык системаларынын кризис жана кагылышуу шарттарында адам укуктарына тийгизген таасирин талдоого багытталууга тийиш.

143. Куралдуу кагылыштар жана кризистик кырдаалдар учурунда платформалар төмөнкүлөрдү камсыздашы керек:

a. Кагылыш кырдаалында контентти модерациялоо тиешелүү тилдерде жана жергиликтүү жана аймактык контекст боюнча тажрыйбасы бар адистердин катышуусунда болушу абзел.

b. Фактыларды текшерүүнү жайылтуу.

c. Тиешелүү кызыктар тараптар менен, анын ичинде чыр-чатактан жабыркаган жана жогорку тобокелдиктеги аймактарда иштегендер менен маңыздуу жана түздөн-түз байланышуу үчүн каналдарды түзүү.

d. Ишеничтүү өнөктөштөр, көз карандысыз медиа уюмдар жана башка ишенимдүү билдирүүчүлөр менен кызматташууну өнүктүрүү.

e. Өзгөчө кырдаалдарда адамдардын физикалык коопсуздугуна коркунуч жаралган учурларды аныктоого жардам берүүчү эрте эскертүү жана так эскалация системаларын орнотуу.

f. Куралдуу кагылыштар менен байланышкан зыяндуу контенттин монетизациясын чектөө жана көзөмөлдөө боюнча саясаттарды жүзөгө ашыруу.

g. Адам укуктарынын бузулушу же согуштук кылмыштарга байланыштуу бардык мүмкүн болгон далилдерди сактап, бул архивдик материалга тиешелүү улуттук же эл аралык жоопкерчилик механизмдеринин жеткиликтүүлүгүн камсыздоо.

144. Тобокелдиктерди баалоо айрым учурларда санариптик платформалардан колдонуучулар тарабынан бир эле учурда көп сандагы чара көрүү тууралуу өтүнүчтөр түшкөн кырдаалдар үчүн атайын процесстердин болушун талап кылышы мүмкүн. Мындай жагдайлар кээде коомдук толкундоолордо же адам укуктарынын массалык түрдө бузулушу шарттарында кездешет. Жөнгө салуу системасы мындай сценарийлерде адам укуктары боюнча "күчөтүлгөн" тийиштүү текшерүүлөрдү жүргүзүүгө байланыштуу БУУнун агенттиктери жана эксперттери тарабынан берилген көрсөтмөлөрдү эске алышы керек.

Корутунду

- 145.** Санариптик платформалар адамдарга жана коомдорго баарлашуу, өз ара аракеттенүү жана билим алуу үчүн кеңири мүмкүнчүлүктөрдү ачты. Алар айрыкча аялуу жана четтетилген кырдаалдардагы топтор үчүн маанилүү мүмкүнчүлүктөрдү түзүп, баарлашуу мейкиндиктерин демократиялаштырууга, ар түрдүү үндөрдүн бири-бири менен өз ара алака түзүүсүнө, угулушуна жана көрүнүшүнө шарт түзөт. Бирок акыркы жылдары негизги тобокелдиктерди алдын ала аныктоо жана аларга өз убагында жооп берүү жетишсиз болгондуктан, бул платформалардын потенциалы бара-бара солгундай баштады.
- 146.** Колдонмонун максаты санариптик платформаларды жөнгө салууда сөз эркиндиги, маалыматка жетүү укугу жана башка адам укуктарын коргоо, ошондой эле эл аралык адам укуктарынын мыйзамдарына жана стандарттарына ылайык чектөөгө уруксат берилген контент менен иштөө болуп саналат. Мындан тышкары, адам укуктарына негизделген санариптик платформаларды жөнгө салуу маданий ар түрдүүлүктү, маданий көрсөтүүлөрдү жана ар түрдүү маданий контентти өнүктүрүүгө жардам берет.⁴³ Колдонмо адам укуктарын урматтаган жөнгө салуу системасын көрсөтүп, контентти модерациялоо жана тандоо процесстеринде тобокелдикти азайтууга жана системалык мамилеге негизделген чараларды сунуштайт. Бул колдонмо бардык жөнгө салуу системаларында сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү укугуна тиешеси бар негизги принциптерди белгилеп, аларды сактоого чакырат.

43. ЮНЕСКОнун 2005-жылдагы "Маданий ар түрдүүлүктү коргоо жана өнүктүрүү боюнча Конвенциясы", 1 жана 4-беренелери. Конвенцияга ылайык, "маданий контент" деген сөз маданий өздүктөн келип чыккан же аны чагылдырган символикалык маанини, көркөм элементти жана маданий баалуулуктарды билдирет. Ошондой эле, "маданий көрсөтүүлөр" – бул жеке адамдардын, топтордун жана коомдордун чыгармачылыгынын натыйжасы болгон жана маданий контентке ээ болгон көрсөтүүлөр болуп саналат.

Бул принциптер конкреттүү жөнгө салуу формасына же тематикалык багытка карабастан, колдонмодо көрсөтүлгөн талаптарга шайкеш келиши керек.

- 147.** Бул колдонмо 2022-жылдын сентябрында башталган ар түрдүү кызыктар тараптардын катышуусундагы кеңешме процессинин негизинде иштелип чыккан. Учурдагы колдонмо ЮНЕСКО үч ачык кеңешме⁴⁴ аркылуу кабыл алган 1 540 сунуштан анда 10 000ден ашык пикир камтылган кеңири кеңешме процесстеринин жыйынтыгы болуп саналат. Бул процеске 134 өлкөдөн ар кандай кызыктар тараптар катышкан. Бул ЮНЕСКО тарабынан өткөрүлгөн эң ири жана эң ачык кеңешмелик иш-чаралардын бири.
- 148.** Кийинки этапта колдонмонун практикалык колдонулушу жана аны кызыктар тараптардын кызыкчылыгын коргоо куралы катары пайдалануу боюнча талкуулар жүргүзүлөт. Бул иш-аракеттер санариптик чөйрөдө сөз эркиндигин, маалыматка жетүү укугун, маданий ар түрдүүлүктү жана башка бардык адам укуктарын коргоо максатын көздөйт.

44. Үч ачык кеңешме 2022-жылдын декабрынан 2023-жылдын январь айына чейин, 2023-жылдын февраль-март айларында, ошондой эле 2023-жылдын апрель-июнь айларында өткөрүлгөн.

Тиркеме

Ресурстар

Бириккен Улуттар Уюму

Guiding Principles on Business and Human Rights. (2011)

https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_ru.pdf

The Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence. (2012)

<https://www.ohchr.org/en/documents/outcome-documents/rabat-plan-action>

UN Special Rapporteur on freedom opinion and expression: "A human rights approach to online content moderation." (2018)

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Expression/Factsheet_2.pdf

UN Committee on the Rights of the Child: "General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment." (2021)

<https://www.ohchr.org/ru/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens-rights-relation>

UN Secretary-General report: "Countering disinformation for the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms." (2022)

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/459/26/PDF/N2245926.pdf?OpenElement>

UN Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression: "A/77/288: Disinformation and freedom of opinion and expression during armed conflicts." (2022)

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/459/32/PDF/N2245932.pdf?OpenElement>

UN Secretary-General's "Our Common Agenda - Policy Brief 8: Information Integrity on Digital Platforms." (2023)

<https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/our-common-agenda-policy-brief-information-integrity-ru.pdf>

UN Secretary-General's "Our Common Agenda - Policy Brief 5: A Global Digital Compact" (2023)

<https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/our-common-agenda-policy-brief-information-integrity-ru.pdf>

ЮНЕСКО

Puddephatt, A. 2021. "Letting the sunshine in: Transparency and accountability in the digital age." Paris: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377231>
UNESCO. 2021. "The Legitimate Limits to Freedom of Expression: The Three-Part Test." [video] https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=v_KdVWBXMso

Терминология боюнча шилтемелер

Гендердик зомбулукту козуткан же чагылдырган контент

- UN Human Rights Council. 2018. "Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective." <https://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=A/HRC/38/47&Lang=E>
- OHCHR. 2021. "Statement by Irene Khan, Special Rapporteur on the promotion and protection of freedom of opinion and expression." <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/02/statement-irene-khan-special-rapporteur-promotion-and-protection-freedom-opinion>

Маданий ар түрдүүлүк

"Маданий ар түрдүүлүк" – бул топтордун жана коомчулуктардын маданияттарынын ар кандай жолдор менен чагылдырылышы. Бул көрүнүштөр топтордун ичинде жана топтор ортосунда мурас катары өткөрүлүп турат. Маданий ар түрдүүлүк адамзаттын маданий мурасын ар кандай маданий көрүнүштөр аркылуу гана эмес, ошондой эле көркөм чыгармачылык, өндүрүш, жайылтуу, бөлүштүрүү жана ырахат алуу формалары аркылуу да, кандай каражаттар жана технологиялар колдонулганына карабастан, чагылдырылат.

- UNESCO. 2005. The 2005 Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. Paris: UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246264_rus

Чындыкка туура келбеген маалыматтар (дезинформация) жана жаңылыш маалыматтар

- "Disinformation and freedom of opinion and expression." Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression, Irene Khan. <https://digitallibrary.un.org/record/3925306?ln=ru>

Кастык тили

- UN. 2019. "UN Strategy and Plan of Action on Hate Speech." https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/advising-and-mobilizing/Action_plan_on_hate_speech_RU.pdf

Көз карандысыз жөнгө салуучу орган

Көз карандысыз жөнгө салуучу орган – бул өз ыйгарым укуктары жана милдеттери мамлекеттик укуктук документте белгиленген, өз ресурстарын өз алдынча башкарууга укуктуу орган. Мүчөлөрү көз карандысыз шайланат жана мыйзам менен кепилденген, негизсиз кызматтан бошотулууга жол берилбейт. Бул учурда органдын чечимдери башка мамлекеттик органдын алдын ала макулдугусуз кабыл алынат жана ага каршы сот гана же алдын ала белгиленген аппеляциялык комиссиянын чечими менен өзгөртүлүшү мүмкүн. Чечим кабыл алууда көз карандысыздыкты камсыз кылган негизги элементтер: уюштуруу көз карандысыздыгы (бардык министрликтер жана бөлүмдөрдөн өз алдынча); каржылык көз карандысыздык (коопсуз, белгиленген жана жетиштүү каржылоо булактары); жөнгө салуу көз карандысыздыгы (ички жөнгө салуунун эркиндиги жана негизсиз кызматтан бошотулбоо).

- Salomon, E. 2016. Guidelines for Broadcasting Regulation. Paris: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000144292>
- Brown, A., J. Stern, B. Tenenbaum, and D. Gencer. 2006. Handbook for Evaluating Infrastructure Regulatory Systems. Washington, DC: World Bank Group. <http://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/978-0-8213-6579-3>

Жөнгө салуучу орган

Жеке субъектти көзөмөлдөгөн, мониторинг жүргүзгөн жана жоопкерчиликке тарткан орган.

Санариптик платформаларды жөнгө салуу боюнча колдонмо

Сөз эркиндигин жана маалыматка жетүү
мүмкүнчүлүгүн көп тараптуу ыкма аркылуу коргоо

Бул колдонмо кеңири кеңешмелер аркылуу иштелип чыккан жана санариптик платформаларды жөнгө салуу контекстинде сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү укугун коргоого багытталган. Ал мамлекеттик органдардын жана санариптик платформалардын адам укуктары боюнча милдеттенмелерин аткаруудагы негизги жоопкерчиликтерин белгилеп, өкмөттөр аралык уюмдар, жарандык коом, маалымат каражаттары, академиялык чөйрө, техникалык коомчулук жана башка кызыктар тараптар үчүн ролдорду аныктаган көп тараптуу мамилени сунуштайт.

www.unesco.org/en/internet-trust/guidelines

internetconference@unesco.org

unesco

Бириккен Улуттар
Уюмунун Билим,
илим жана маданият
мекемеси

